
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

GMINA MOCHOWO
POWIAT SIERPECKI
WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

ZAMAWIAJĄCY	GMINA MOCHOWO
WYKONAWCA	WESTMOR CONSULTING

Opracowanie:

Westmor Consulting

Urszula Wódkowska

Biuro: ul. Królewiecka 27, 87-800 Włocławek

Siedziba: ul. 1 Maja 1A, 87-704 Bądkowo

Zespół autorów pod kierownictwem Karoliny Drzewieckiej – Kierownika Projektu:

Joanna Kaszubska – Konsultant

Mateusz Grzelak – Młodszy Analityk

Spis treści

Spis treści.....	3
1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	18
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	23
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	24
5.2.2. Krajobraz kulturowy	34
5.2.3. Zabytki nieruchome	36
5.2.4. Zabytki ruchome	37
5.2.5. Zabytki archeologiczne	37
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	38
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	38
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	42
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	45
5.4.1 Stan zachowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków	51
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Mochowo	53
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – analiza szans i zagrożeń	59
7. Założenia programowe	61
7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami.....	61
7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki	61
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	64
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	65
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	66
11. Załączniki	68
Spis tabel, rysunków i załączników	82

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, a także dorobek czasów współczesnych. Jest to wartość materialna i niematerialna określająca nasze pochodzenie i kulturę. Na dorobek ten składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak również wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne ludzkości, m.in. w zakresie nauki, sztuki, architektury czy techniki. Elementem dziedzictwa kulturowego są zabytki, w tym: zabytki ruchome, zabytki nieruchome oraz zabytki archeologiczne. Są one nie tylko cennym źródłem informacji nt. życia naszych przodków, ale również ważnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego, bowiem bogate i różnorodne dziedzictwo kulturowe stanowi, istotną dla rozwoju lokalnych samorządów, atrakcję turystyczną. Dziedzictwo kulturowe jest zatem fundamentem tożsamości danej społeczności, dlatego ważna jest jego ochrona w celu zachowania tego dorobku dla przyszłych pokoleń.

Obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami wynika z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przyjęty w formie uchwały program stanowi element polityki samorządowej i służy podejmowaniu działań w zakresie inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także promowania dziedzictwa kulturowego. Powinien być narzędziem mającym na celu eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego, jak również wykorzystanie dorobku kulturowego na cele społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Głównym odbiorcą programu jest lokalna społeczność, w tym właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, ale także wszyscy mieszkańcy danej jednostki samorządu terytorialnego, którzy poprzez swoją działalność, wpływają na zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego danego obszaru.

Celem opracowania **Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Mochowo na lata 2021-2024** jest dążenie do poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego, a przez to zachowanie piękna krajobrazu kulturowego. Program ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy Mochowo. Wskazane w Programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Głównymi odbiorcami niniejszego dokumentu są mieszkańcy gminy, którzy bezpośrednio odczuwają efekty jego wdrażania. Poprzez działania edukacyjne, realizacja Programu może budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości oraz zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej.

Reasumując, przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Mochowo, a celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i opracowania programu opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 282 z późn. zm.). Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów przez samorządy, zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. W myśl art. 87 ustawy, programy opieki nad zabytkami opracowywane są na 4 lata i mają na celu w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne

i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Poprzednim programem realizowanym przez Gminę Mochowo był Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Mochowo na lata 2017 – 2020, przyjęty Uchwałą Nr 321/XLII/2017 Rady Gminy Mochowo z dnia 28 grudnia 2017 r.

W ramach ww. dokumentu określono osiem następujących priorytetów realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

- Priorytet 1. Konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy,
- Priorytet 2. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy,
- Priorytet 3. Wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- Priorytet 4. Zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzeni,
- Priorytet 5. Wykreowanie wizerunku gminy i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego,
- Priorytet 6. Zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- Priorytet 7. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- Priorytet 8. Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ramach dotychczas obowiązującego Programu opieki nad zabytkami, Gmina Mochowo zrealizowała następujące działania z zakresu ochrony zabytków:

- wykonywano prace porządkowo-pielęgnacyjne w parkach, a także na cmentarzach,
- ożywiono gminę poprzez wykreowanie nowej przestrzeni publicznej służącej prezentowaniu i promowaniu kultury, np. przeprowadzono na boisku gminnym imprezy lokalne tj. Dni Mochowa, w czasie których promowano produkty lokalne,
- powiększono zasób księgozbioru biblioteki gminnej o m.in. publikacje, wzmianki na temat historii gminy, szczególnie dotyczące okupacji gminy Mochowo podczas II wojny światowej,

- zorganizowano imprezy i wydarzenia kulturowe dotyczące rocznic historycznych, m.in. Pożegnanie lata połączone z obchodami 100-lecia odzyskania niepodległości,
- prowadzono szereg działań promocyjnych gminy przy współpracy z organizacjami i fundacjami, np. z Fundacją „Mocni Mocą Nadziei”.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki w Polsce objęte zostały ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Art. 5 Konstytucji RP brzmi: *„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”*. Zaś w art. 6 ust. 1 Konstytucji RP czytamy: *„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”*. Natomiast art. 86 Konstytucji RP wskazuje, że *„każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie”*.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest wspomniana ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 282 z późn. zm.). Ustawa określa m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi. Zgodnie z art. 3 ww. ustawy zabytek to *„nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”*. Zabytki dzielą się na trzy zasadnicze grupy:

- zabytki nieruchome – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki ruchome – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;
- zabytki archeologiczne – zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożone z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 4 ustawy **ochrona zabytków** polega w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy **opieka nad zabytkiem** sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Z art. 6 ustawy wynika, iż ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) dziełami architektury i budownictwa;
- d) dziełami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;

- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2019 poz. 1479);
- f) instrumentami muzycznymi;
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne** będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- b) cmentarzyskami;
- c) kurhanami;
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zgodnie z art. 7 ustawy, wśród **form ochrony** zabytków wyróżnia się:

- 1) wpis do rejestru zabytków (w tym wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa);
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dla zabytków znajdujących się na terenie województwa, wojewódzki konserwator zabytków prowadzi **rejestr zabytków**. Zgodnie z art. 9 ust.1 i ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami *„do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku”*.

Zgodnie z art. 15 ust. 1 i ust. 2 ustawy *„Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze*

*rozporządzenia, może uznać za **pomnik historii** zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków”.*

*Zgodnie z art. 16 ust. 1–1a ustawy „rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć **park kulturowy** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenia, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia”.*

Zgodnie z art. 17 ustawy na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1 ustawy;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w art. 17 ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131–134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2020 poz. 1219).

W myśl art. 18 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji

inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego”.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, co wynika z art. 20 ustawy. Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy, zgodnie z art. 21 ustawy, jest ewidencja zabytków.

Zgodnie z art. 22:

- Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków;
- Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa;
- włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku;
- wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków;
- w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych,
- ewidencje, o którym mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące: imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku; imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną; imię i nazwisko lub nazwę

wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

Organami ochrony zabytków, zgodnie z art. 89 ustawy, są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zadania publiczne o charakterze ponadgminnym określa ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2020 r., poz. 713).

Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne jest uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2020 r., poz. 293 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2020 r., poz. 1333),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2020 r., poz. 1219),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2020 r., poz. 55),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2020 r., poz. 65 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2020 r., poz. 194),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2020 r., poz. 1057).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2020 r. poz. 902),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2019 r., poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2020 r., poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Dokument stanowi załącznik do uchwały nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (poz. 808). Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, poprzez realizację trzech celów szczegółowych, podzielonych na następujące kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Cele gminy Mochowo w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego są spójne z celami na szczeblu krajowym i wpisują się przede wszystkim w cel strategiczny 2 i 3 oraz wzmacniają realizację kierunków działań w nich zawartych.

4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO 2030 ROKU INNOWACYJNE MAZOWSZE

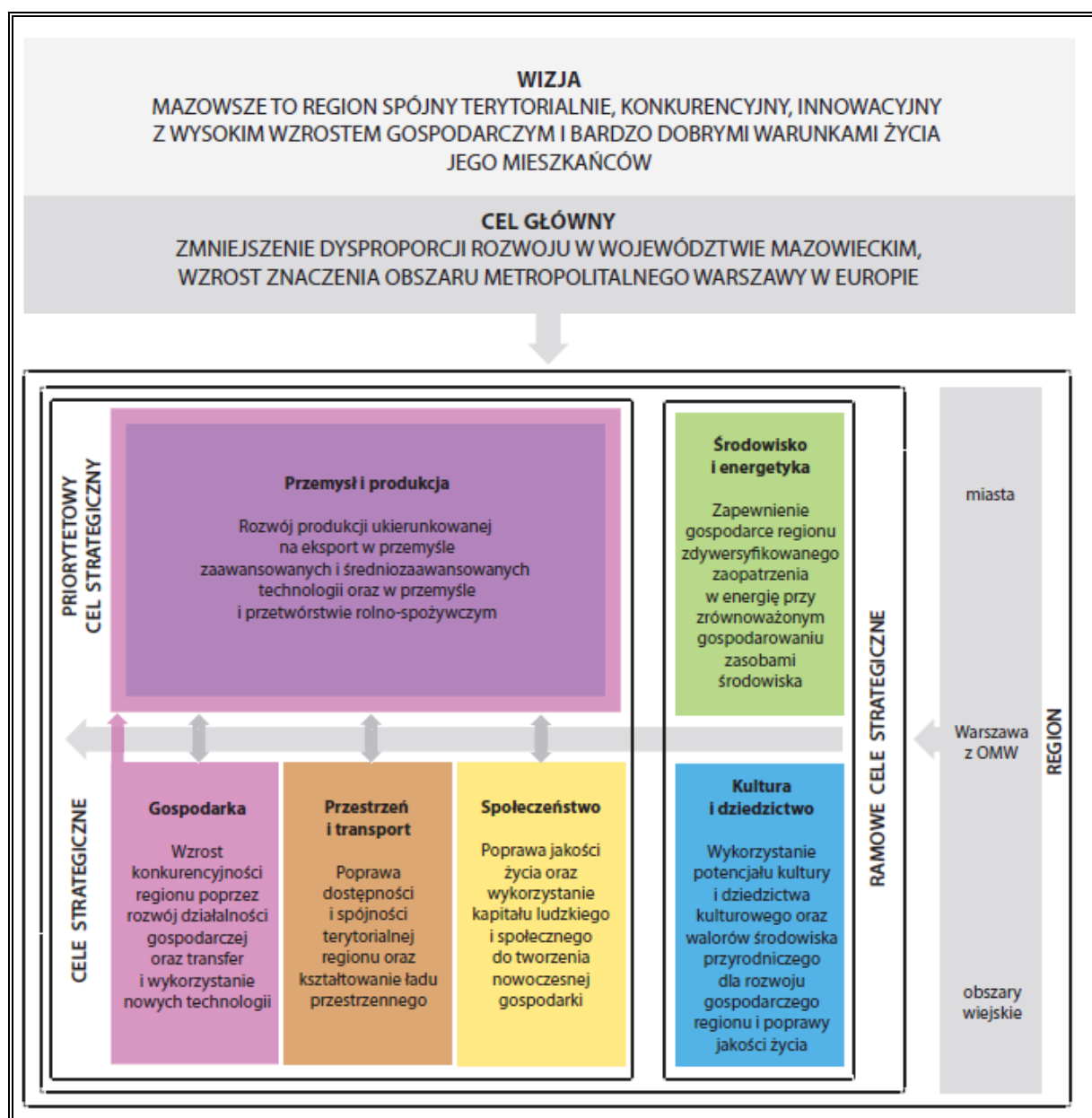
Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku została przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego nr 158/13 z dnia 28 października 2013 r.

Nadrzędnym celem Strategii jest spójność terytorialna, rozumiana, jako *zmniejszenie dysproporcji rozwoju w województwie mazowieckim oraz wzrost znaczenia Obszaru Metropolitalnego Warszawy w Europie*, co w konsekwencji przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe poprzez przyspieszenie wzrostu

gospodarczego, generowanego przez rozwój produkcji i przemysłu ukierunkowanego na eksport, szczególnie w branży średniozaawansowanych i zaawansowanych technologii.

W układzie celów Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego zastosowano wielowymiarowe podejście, które uwzględnia złożoność wszystkich sfer działalności człowieka. Wizję, cel główny i cele strategiczne województwa przedstawiono na rysunku poniżej.

Rysunek 1. Struktura celów rozwojowych województwa mazowieckiego

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku Innowacyjne Mazowsze

W Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego uwzględniony został ramowy cel strategiczny Kultura i dziedzictwo, który zakłada wykorzystanie potencjału kultury

i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia.

W ramach kierunków działań wskazano m.in. na:

- wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu,
- upowszechnienie kultury i twórczości,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej.

Wyżej wymienione założenia uwzględnione zostały również w *Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Mochowo na lata 2021-2024*. Wspólnie dokumenty te przyczynią się do zachowania dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Przedmiotowy Plan został przyjęty Uchwałą Nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa stanowi podstawowe narzędzie dla kształtowania przez samorząd wojewódzki regionalnej polityki przestrzennej.

Prowadząc politykę rozwoju, Samorząd Województwa Mazowieckiego dąży do zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju, zachowania spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej, wzrostu konkurencyjności gospodarki regionu oraz tworzenia nowych miejsc pracy. Podejście zintegrowanego planowania rozwoju łączy aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe. W Planie uwzględniono też kwestie związane z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego, przez co ochrona zabytków realizowana przez poszczególne samorządy gminne powinna uwzględniać zapisy planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego. Do form ochrony zabytków należą także ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Na terenie województwa mazowieckiego znajdują się obiekty i obszary uznane za dobra kultury współczesnej, których ochrona ma na celu zachowanie dla przyszłych pokoleń. Województwo mazowieckie cechuje również znaczne zróżnicowanie krajobrazów kulturowych.

W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego i ochrony krajobrazów kulturowych w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego wskazuje się:

— obszary i obiekty o istotnym znaczeniu dla województwa mazowieckiego z zakresu ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- obszary i obiekty objęte ochroną prawną,
- postulowane parki kulturowe,
- pasma przyrodniczo-kulturowe,
- regiony etnograficzne oraz krainy historyczne,
- ośrodki tożsamości kulturowej regionu,
- dobra kultury współczesnej.

Określono również następujące działania, mające na celu zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego:

- realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji;
 - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
 - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi;
 - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych, m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
 - tworzenie muzeów,
 - ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

Zapisy zawarte w ww. Planie zostały uwzględnione podczas sporządzania *Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Mochowo na lata 2021-2024*.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM 2018 - 2021

Dokument stanowi załącznik do Uchwały Nr 174/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 13 listopada 2018 r. Jego realizacja przyczyni się do otoczenia dziedzictwa województwa właściwą opieką, z zachowaniem zasady możliwie pełnego włączenia obiektów zabytkowych i niematerialnych elementów dziedzictwa w nurt współczesnego życia województwa mazowieckiego.

W ramach *Programu opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2018 – 2021* została określona następująca misja: *Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim.*

Dla osiągnięcia ww. misji wyznaczono 4 obszary strategiczne, dla których ustalono szczegółowe cele strategiczne, zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 1. Cele strategiczne Programu opieki nad zabytkami w Województwie Mazowieckim 2018 - 2021

OBSZAR STRATEGICZNY A: EDUKACJA KSZTAŁTUJĄCA ŚWIADOMOŚĆ I POSTAWY
Cel strategiczny A.1. Wprowadzić elementy edukacji o dziedzictwie, w tym – w edukacji powszechnej
Cel strategiczny A.2. Wesprzeć edukacyjnie samorządy lokalne i właścicieli zabytków
OBSZAR STRATEGICZNY B: OPTYMALIZACJA SYSTEMU DOSTĘPU DO ŚRODKÓW
Cel strategiczny B.1. Zoptymalizować system dotacji wojewódzkich
Cel strategiczny B.2. Wzorcowo dbać o zabytki własne województwa
OBSZAR STRATEGICZNY C: WYPRACOWANIE SKUTECZNYCH NARZĘDZI DZIAŁANIA
Cel strategiczny C.1. Ograniczać ryzyko utraty najmniej trwałych elementów dziedzictwa
Cel strategiczny C.2. Poprawić poziom współpracy na rzecz dziedzictwa
Cel strategiczny C.3. Wzmocnić potencjał promocyjny zabytków
OBSZAR STRATEGICZNY D: WZMOCNIENIE ZASOBÓW WIEDZY FACHOWEJ
Cel strategiczny D.1. Tworzyć system wiedzy o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym
Cel strategiczny D.2. Radykalnie poprawić wykorzystanie technik cyfrowych

Źródło: Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2018 – 2021

Świadoma reinterpretacja dziedzictwa jest elementem budowy wspólnej tożsamości i przyczynia się do tworzenia więzi międzyludzkich i zaufania, które ułatwia interakcje oraz współdziałanie, jest kluczowym czynnikiem rozwoju kapitału społecznego. Jedynie zadbane, dobrze eksponowane obiekty są postrzegane przez społeczeństwo jako wartości. Zabytek pojmowany w ten sposób oddziałuje na stan gospodarki i przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, podnosi jego walory i wzmacnia jego pozycję. Działania

zawarte w *Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Mochowo na lata 2021-2024* są spójne z kierunkami działań zawartymi w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU SIERPECKIEGO NA LATA 2020-2023

Dokument uchwalony został Uchwałą Nr 127.XIX.2020 Rady Powiatu w Sierpcu z dnia 5 marca 2020 roku.

Zawiera on dwa następujące cele ogólne:

- Cel 1. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- Cel II. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Powiatowy program ochrony nad zabytkami ma za zadanie koordynację działań gminnych oraz działań pomiędzy gminami a organami państwa w celu ochrony dziedzictwa kulturowego. *Program opieki nad zabytkami dla Gminy Mochowo* jest zgodny z założeniami Programu opieki nad zabytkami Powiatu Sierpeckiego i przyczyni się do osiągnięcia zakładanych celów.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY MOCHOWO DO 2024 ROKU

Dokument przyjęty został Uchwałą nr 73/XIII/2015 Rady Gminy w Mochowie z dnia 30 września 2015 r.

Wizja Gminy Mochowo określona w Strategii brzmi następująco: *Gmina Mochowo to wspólnota ludzi światłych i przedsiębiorczych, umiejętnie korzystających z zasobów przyrody i kultury, otwartych na wyzwania współczesnego świata.*

Do realizacji powyższej wizji w dokumencie wyznaczono cele strategiczne i przewodni cel nadrzędny, który brzmi: Zwiększenie atrakcyjności gminy Mochowo jako miejsca życia, szczególnie dla jej młodych mieszkańców.

Cele strategiczne są następujące:

- Cel strategiczny 1. Wsparcie dla tworzenia miejsc pracy na terenie gminy,
- Cel strategiczny 2. Ochrona i podnoszenie jakości walorów przyrodniczych i rolniczych obszaru gminy,
- Cel strategiczny 3. Inwestycje w kapitał społeczny gminy,

— Cel strategiczny 4. Efektywne wykorzystanie wewnętrznych i zewnętrznych zasobów.

Powyższe cele odnoszą się do głównych zdiagnozowanych problemów społeczności oraz do najistotniejszych potencjałów gminy. *Program opieki nad zabytkami* wpisuje się w cel strategiczny 3. Inwestycje w kapitał społeczny gminy, a dokładniej w wyznaczony w jego ramach cel operacyjny 3.1: Edukacja i integracja społeczności gminy oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej. Przewiduje on takie działania jak m.in. organizacja konkursów historyczno-krajoznawczych nt. gminy (nie tylko dla młodzieży), opracowanie i ustawienie tablic prezentujących historię poszczególnych miejscowości czy wydanie albumu nt. obszaru gminy opartego na wspomnieniach, dokumentach i zdjęciach mieszkańców. W związku z powyższym oba dokumenty są ze sobą zgodne.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY MOCHOWO

Podstawowym celem sporządzania Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego jest określenie polityki przestrzennej gminy, w tym miejscowych zasad zagospodarowania przestrzennego. SUIKZP zostało przyjęte uchwałą nr 235/XXXIII/2017 Rady Gminy w Mochowie w dniu 31 marca 2017 r. Aktualne założenia zostały natomiast przyjęte uchwałą nr 126/XV/2020 z dnia 26 lutego 2020 r. w sprawie aktualności Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mochowo oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Mochowo.

Z zapisów zawartych w wyżej wymienionym Studium wynika, że dla Gminy Mochowo dziedzictwo kulturowe oraz zabytki stanowią ważną część układu funkcjonalno-przestrzennego terenu. W dokumencie wskazano zabytki na terenie gminy oraz zasady ich ochrony. Podstawowym warunkiem rozwoju zagospodarowania, wynikającym z wartości kulturowych, jest stała weryfikacja stanu zabytków na obszarze gminy i podjęcie decyzji dotyczących ich ochrony, co jest niezbędne dla uporządkowania istniejącego zagospodarowania i podniesienia poziomu estetycznego wizerunku Gminy.

W *Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Mochowo na lata 2021-2024* uwzględniono ustalenia wynikające ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mochowo.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na terenie gminy Mochowo obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- Uchwała Nr 143/XXV/01 Rady Gminy Mochowo z dnia 28 marca 2001 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej we wsi Ligowo, gm. Mochowo pow. sierpecki, woj. mazowieckie,
- Uchwała nr 144/XXV/01 Rady Gminy Mochowo z dnia 28 marca 2001 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej we wsi Ligowo gm. Mochowo pow. sierpecki, woj. mazowieckie,
- Uchwała Nr 69/XIII/11 Rady Gminy Mochowo z dnia 30 listopada 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Mochowo, dla fragmentów wsi Ligowo, Rokicie, Mochowo, Mochowo Nowe, Mochowo Parcele, Bożewo, Bożewo Nowe, Żółtowo, Grodnia:
 - § 17. 1. Wskazuje się fragment, wpisanego do rejestru zabytków otoczenia kościoła parafialnego p.w. św. Marcina we wsi Mochowo Parcele, nr rejestru 149/598/62 W z 4 kwietnia 1962 r.
 - 2. Kościół, o którym mowa w ust 1. znajduje się poza obszarem objętym planem.
 - 3. Na terenie, znajdującym się w strefie, o której mowa w ust 1. obowiązuje:
 - 1) uzgodnienie wszelkich prac budowlanych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
 - 2) zachowanie zabytkowego założenia, w którym dominować będą działania o charakterze konserwatorskim i rewaloryzacyjnym zmierzające do utrwalenia historycznie ukształtowanych walorów miejsca.
- Uchwała Nr 98/XVI/12 Rady Gminy Mochowo z dnia 22 marca 2012 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Mochowo, dla fragmentów wsi Mochowo, Bożewo Nowe.
- Uchwała Nr 282/XXXIX/2017 Rady Gminy Mochowo z dnia 29 września 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla zakazu zabudowy w części miejscowości Gozdy, Ligowo, Śniechy, Malanowo Nowe, Malanówko, Malanowo Stare, Żółtowo, Żuki, Mochowo Parcele, Sulkowo Barianty, Bożewo, Cieślin, Łukoszyn w gminie Mochowo:
 - § 12. 1. Na części obszaru objętego planem, ustala się ochronę w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego poprzez wskazanie strefy ochrony ekspozycji zespołu dworskiego, położonego poza obszarem planu, na fragmencie załącznika graficznego nr 20.
 - 2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, ustala się zakaz zabudowy oraz zakaz realizacji nasadzeń zielenią wysoką, która przesłaniać będzie widok na obiekt zabytkowy.

- § 13. 1. Na obszarze objętym planem, na załącznikach graficznych nr 7, 8, 10, 16, 19, 20 ochronie podlega obszar wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków - stanowisko archeologiczne.
2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, zagospodarowanie musi uwzględniać uwarunkowania (zakazy, nakazy, ograniczenia i dopuszczenia) wynikające z obowiązujących przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków.
- Uchwała Nr 375/XLIX/2018 Rady Gminy Mochowo z dnia 31 października 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla zakazu zabudowy w części miejscowości Łukoszyno Biki, Żuki w gminie Mochowo:
 - § 11. 1. Na obszarze objętym planem, na załączniku graficznym nr 1 ochronie podlega obszar wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków - stanowisko archeologiczne.
2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, zagospodarowanie musi uwzględniać uwarunkowania (zakazy, nakazy, ograniczenia i dopuszczenia) wynikające z obowiązujących przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków.
- Uchwała Nr 33/VI/2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 11 lutego 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Bożewo, Bożewo Nowe, Kokoszczyń, Ligowo, Ligówko, Malanowo Stare, Mochowo, Mochowo Nowe, Mochowo Parcele, Zglenice Budy, Zglenice Małe, Żurawin w gminie Mochowo:
 - § 16. 1. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego wskazaną na załącznikach nr 1, 25 i 26 celem ochrony stanowisk archeologicznych.
2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, zagospodarowanie musi uwzględniać uwarunkowania (zakazy, nakazy, ograniczenia i dopuszczenia) wynikające z obowiązujących przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków.
 - § 17. 1. Na obszarze objętym planem, wskazanym na załącznikach nr 2 i 5, ustala się strefę ochrony konserwatorskiej – ochronę ekspozycji obiektu zabytkowego - kościoła w Bożewie wraz z dzwonnica i terenem w obrębie murów cmentarza kościelnego, położonego poza obszarem objętym planem.
2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, dla terenów 2-MN/U, 3-MN/U oraz 6-MN/U ustalono zasady zagospodarowania, które ograniczają wysokość zabudowy i jej gabaryty, zgodnie z ustaleniami szczegółowymi dla tych terenów.
- Uchwała Nr 34/VI/2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 11 lutego 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Malanowo Stare, Cieślin, Ligowo, Mochowo Nowe, Mochowo Parcele w gminie Mochowo:
 - § 16. 1. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego wskazaną na załączniku nr 2 celem ochrony stanowisk archeologicznych

2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, zagospodarowanie musi uwzględniać uwarunkowania (zakazy, nakazy, ograniczenia i dopuszczenia) wynikające z obowiązujących przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków.
- Uchwała Nr 62.IX.2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Bożewo, Bożewo Nowe, Mochowo Parcele i Bendorzyn w gminie Mochowo:
- § 15. 1. Na obszarze objętym planem, wskazanym na załącznikach nr 1, ustala się strefę ochrony konserwatorskiej zachowanych elementów zabytkowych – kościoła w Bożewie wraz z dzwonnica i terenem w obrębie murów cmentarza kościelnego, położonego poza obszarem objętym planem.
 - 2. Na obszarze objętym planem, wskazanym na załącznikach nr 1, ustala się strefę ochrony konserwatorskiej – ochronę ekspozycji obiektu zabytkowego – kościoła w Bożewie wraz z dzwonnica i terenem w obrębie murów cmentarza kościelnego, położonego poza obszarem objętym planem.
 - 3. Dla obszarów, o których mowa w ust. 1 i 2, dla terenu 2-MN/U oraz 3-MN/U, ustalono zasady zagospodarowania, które ograniczają wysokość zabudowy i jej gabaryty, zgodnie z ustaleniami szczegółowymi dla tych terenów.
- Uchwała Nr 94.XIII.2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 29 listopada 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu Cieślin w gminie Mochowo:
- § 15. 1. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego wskazaną na załączniku nr 1 celem ochrony stanowiska archeologicznego.
 - 2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, zagospodarowanie musi uwzględniać uwarunkowania (zakazy, nakazy, ograniczenia i dopuszczenia) wynikające z obowiązujących przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków.
- Uchwała Nr 95.XIII.2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 29 listopada 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Bożewo, Bożewo Nowe, Ligówko, Malanowo Stare, Mochowo – Parcele, Zglenice Małe w gminie Mochowo:
- § 16. 1. Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego wskazaną na załączniku nr 7 celem ochrony stanowisk archeologicznych.
 - 2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, zagospodarowanie musi uwzględniać uwarunkowania (zakazy, nakazy, ograniczenia i dopuszczenia) wynikające z obowiązujących przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków.

- § 17. 1. Na obszarze objętym planem, wskazanym na załączniku nr 3, ustala się strefę ochrony konserwatorskiej – ochronę ekspozycji obiektu zabytkowego - kościoła w Bożewie wraz z dzwonnica i terenem w obrębie murów cmentarza kościelnego, położonego poza obszarem objętym planem.
2. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, dla terenów 1-MN/U, 2-MN/U ustalono zasady zagospodarowania, które ograniczają wysokość zabudowy i jej gabaryty, zgodnie z ustaleniami szczegółowymi dla tych terenów.
- Uchwała Nr 96.XIII.2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 29 listopada 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Cieślin, Łukoszyno – Biki, Mochowo Nowe, Mochowo – Parcele, w gminie Mochowo etap II:
 - § 15. 1. Wskazuje się informacyjnie, na załączniku nr 1, strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej zespołu krochmalni w obrębie Cieślin (nr wpisu do rejestru zabytków 613 z dnia 10 października 1989 r.).
2. Krochmalnia w Cieślinie wpisana jest do gminnej ewidencji zabytków.
3. Dla obszaru, o którym mowa w ust. 1, zagospodarowanie musi uwzględniać uwarunkowania (zakazy, nakazy, ograniczenia i dopuszczenia) wynikające z obowiązujących przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków.
- Uchwała Nr 127.XV.2020 Rady Gminy Mochowo z dnia 26 lutego 2020 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu Bożewo Nowe w gminie Mochowo.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gmina Mochowo jest gminą wiejską położoną w zachodniej części województwa mazowieckiego, w powiecie sierpeckim. Pod względem fizyczno-geograficznym leży ona na Pojezierzu Chełmińsko-Dobrzyńskim (Mezoregion Równina Urszulewska). Położona jest w odległości ok. 20 km od Płocka i ok. 110 km od Warszawy.

Pod względem etnograficznym gmina Mochowo położona jest na pograniczu Ziemi Dobrzyńskiej i Ziemi Płockiej. Granica tego podziału przebiega wzdłuż rzeki Skrwy. Obszary na wschód od niej należą do Ziemi Płockiej (Mazowsze), natomiast te położone na zachód - do Ziemi Dobrzyńskiej.

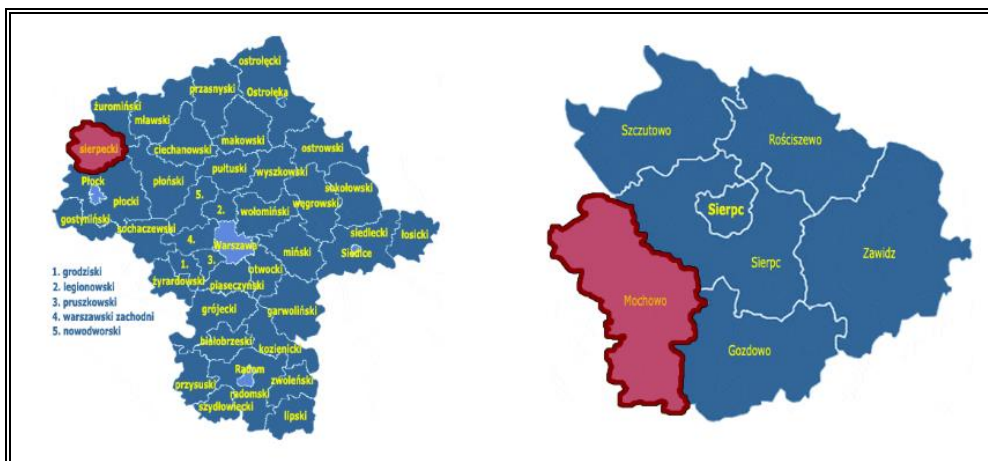
Niniejsza jednostka samorządu terytorialnego graniczy z:

- gminą Skępe, pow. lipnowski, woj. kujawsko-pomorskie,
- gminą Sierpc, pow. sierpecki, woj. mazowieckie,
- gminą Gozdowo, pow. sierpecki, woj. mazowieckie,

- gminą Brudzeń Duży, pow. płocki, woj. mazowieckie,
- gminą Tłuchowo, pow. lipnowski, woj. kujawsko-pomorskie.

Analizowana jednostka podzielona jest na następujące sołectwa: Adamowo, Bendorzyn, Bożewo, Bożewo Nowe, Cieślin, Dobaczewo, Dobrzenice Małe, Florencja, Gozdy, Grabówiec, Grodnia, Kapuśniki, Kokoszczyń, Ligowo, Ligówko, Lisice Nowe, Łukoszyn, Łukoszyno-Biki, Malanowo Nowe, Malanowo Stare, Malanówko, Mochowo, Mochowo-Dobrzenice, Mochowo-Parcele, Myszki Żabiki, Obręb, Osiek, Rokicie, Romatowo, Sulkowo-Bariany, Sulkowo Rieczne, Śniechy, Zglenice-Budy, Zglenice Duże, Zglenice Małe, Żółtowo, Żuki, Żurawin i Żurawinek.

Rysunek 2. Położenie gminy Mochowo na tle województwa mazowieckiego i powiatu sierpeckiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://gminy.pl/>

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Teren gminy zamieszkały był już w prehistorii o czym świadczą liczne znaleziska archeologiczne w postaci licznych śladów osadnictwa i osad.

Pierwsze informacje na temat obszaru gminy pochodzą z XIV wieku. Dotyczą one funkcjonujących tutaj parafii (Mochowo – erygowana pod koniec XIV wieku, choć pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1401 r. oraz parafii Ligowo – pierwsza wzmianka w roku 1388).

W 1495 roku obszar gminy został włączony do Korony Królestwa Polskiego i nowo utworzonego województwa płockiego. Przez kilkuset lat miejscowość Mochowo należała do rodu Mochowskich, z których dziedzic tutejszych dóbr Marcin Mochowski w roku 1684 wznosił w niej drewniany kościół.

Po II rozbiórce Rzeczypospolitej w latach 1793-1807 teren gminy został włączony bezpośrednio do Prus (powiat mławski, departament płocki). Następnie od roku 1807 znajdował się on w granicach Księstwa Warszawskiego, a po upadku Napoleona

w 1815 r., znalazł się on w utworzonym Królestwie Polskim, które po upadku powstania listopadowego zostało włączone do Imperium Rosyjskiego.

W roku 1863 w pobliżu Gozdów (w miejscowości Koziołek) stoczona została krwawa potyczka z oddziałami carskiej Rosji. Poległych w czasie niej powstańców pochowano w mogile na cmentarzu w Ligowie. Po upadku powstania styczniowego na mocy ukazu carskiego dokonano zniesienia poddaństwa, co spowodowało ogromne zmiany na terenach polskiej wsi, w tym dzisiejszej gminy Mochowo. W czasie uwłaszczenia ziemi dworskiej w Mochowie powstało 48 gospodarstw na 316 morgach ziemi. Kolejnym ważnym wydarzeniem z tego okresu było utworzenie samorządowych gmin wiejskich. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie), jak i dworskie (folwarki). Częściami składowymi były gromady, czyli wsie, na czele których stał sołtys wybierany przez zgromadzenie gromadzkie. Organem uchwałodawczym gminy było zebranie gminne, na którym prawo głosu mieli gospodarze posiadający, co najmniej 3 morgi gruntu. Zebranie gminne wybierało wójta i ławników, czyli zarząd gminy. Wójt miał uprawnienia policyjno-administracyjne i sędownicze. Na mocy ustaleń gmina zarządzała szkolnictwem gminnym. Urzędem Gminy kierował pisarz gminny, który często był najważniejszą osobą w urzędzie z racji umiejętności pisania i czytania.

Pod koniec XIX wieku Mochowo z racji położenia na szlaku z Płocka do Skępego było rozwiniętą gospodarczo miejscowością. Znajdowała się w nim karczma, kuźnia, cegielnia oraz dwa sklepy. Liczyło ono 385 mieszkańców (razem z Budami Mochowskimi) i 55 domów. W tutejszym folwarku w tym samym okresie zanotowano natomiast 9 domów i 99 mieszkańców. W 1910 roku powstała tutaj szkoła elementarna, natomiast dwa lata później założono jedną z pierwszych w powiecie ochotniczych straży pożarnych. W tym okresie właścicielem miejscowego majątku był Edward Borawski.

W czasie I wojny światowej na terenie gminy działała komórka niepodległościowej organizacji POW. W 1915 r. teren byłej guberni płockiej został włączony w skład Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego.

Po odzyskaniu niepodległości, prawie cały obszar gminy wszedł w skład województwa warszawskiego, z wyjątkiem ziemi położonych w jej północno – zachodniej części, które włączone zostały do województwa pomorskiego i powiatu lipnowskiego. W sierpniu 1920 roku przez kilka dni trwała okupacja bolszewicka. Niektórzy działacze chłopscy współpracowali wtedy z okupantem.

W okresie okupacji hitlerowskiej tereny gminy Mochowo (Machau) zostały wcielone do III Rzeszy i wchodziły w skład rejencji ciechanowskiej, która stanowiła część składową

okręgu Rzeszy – Prusy Wschodnie. Latem 1944 r. okoliczne wsie polskie poddane zostały krwawym akcjom polegającym na egzekucji polskiej ludności. Obszar gminy wyzwolili żołnierze Armii Czerwonej na początku 1945 roku.

W okresie PRL na terenie dzisiejszej gminy funkcjonowały 3 gromadzkie Rady Narodowe: w Bożewie, Ligowie i Mochowie, które w wyniku reformy administracyjnej w roku 1972 utworzyły dzisiejszą gminę Mochowo.

Począwszy od początku roku 1991 całe terytorium gminy Mochowo do dnia dzisiejszego znajduje się w powiecie sierpeckim w województwie mazowieckim.

Poniżej przedstawiono historie niektórych miejscowości z obszaru gminy:

Adamowo

Nazwa miejscowości pochodzi prawdopodobnie od imienia któregoś z ówczesnych dziedziców Ligowa, do majątku których ówczesznie należała.

Przypuszcza się, że Adamowo rozwinęło się w połowie XIX wieku, ponieważ jeszcze na mapie z roku 1839 nie była ona zaznaczona i na jej miejscu znajduje się las (jedynie na jednej z polan stała drewniana chata). W późniejszym okresie las ten został wykarczowany i zamieszkany przez kilkanaście rodzin chłopskich. Po zniesieniu poddaństwa w roku 1864 ziemia dworska została uwłaszczona między użytkujących ją chłopów. We wsi Adamowo wytyczono wtedy 12 gospodarstw chłopskich na 25 morgach ziemi oraz włączono ją do gminy Osiek w powiecie lipnowskim. Z danych spisu powszechnego z roku 1921 dowiadujemy się że w tamtym okresie wieś zamieszkała była przez 109 mieszkańców w 16 domostwach.

Bendorzyn

Nazwa miejscowości wywodzi się od dawnego imienia „Będora”.

Przypuszcza się, że wieś istniała na przełomie XIII i XIV wieku, ponieważ pierwsze wzmianki na jej temat pochodzą z okresu, gdy powstała parafia w Gozdowie. W 1366 roku w akcie erekcyjnym parafii w Bądkowie Kościelnym odnotowano, iż Bendorzyn wchodził w skład właśnie tej parafii.

Najstarsze informacje o właścicielach ziemskim Bendorzyna pochodzą prawdopodobnie z roku 1437 i mówią, że należał on do Mikołaja z Bandorzina. Zakłada się, że nie zarządzał on dobrze majątkiem, ponieważ w 1447 roku zastawił Sasinowi z Rogienic całą wieś wraz z dworem, domami i zasianymi polami na okres 6 lat. W kolejnych latach osada przejęta została przez Szczepana i jego rodzinę, którzy możliwe że byli spokrewnieni z Mikołajem

z Bendorzina. Następnie w roku 1455 wieś kupił Mikołaj Bogatka. W roku 1461 po erygowaniu tutejszej parafii do wsi przyłączono Badorzyno (współczesny Bendorzyn). Miejscowość ta nie pozostała jednak stale związana z tamtejszą parafią. W tym czasie biskup zezwolił tamże uczęszczać kmieciom z Bendorzyna, którzy z powodu okresowych wylewów rzeki Skrwy nie mogli bezpiecznie uczęszczać do kościoła parafialnego w Bądkowie Kościelnym.

Pod koniec XV wieku osada podzielona została pomiędzy dwóch rycerzy: Budke i Stanisława z Kotarczyna. Spowodowało to powstanie dwóch odrębnych miejscowości: Bendorzyna Dużego i Bendorzyna Małego. Według spisu podatkowego z 1531 roku wieś była już podzielona pomiędzy następujących właścicieli ziemskich: Jana i Stanisława Cierzuchach, Marcina, Bernarda, Szczepana, Kapuściny (wdowy) oraz Macieja Kapusty. Miejscowa szlachta przyjęła nazwisko Będorski (alias Bendorski) herbu Wyszogota. Była ona jednak mało znaną szlachtą, o czym świadczy brak znanych Będorskich w kronikach. Z wartych wymienienia należy m.in. Marcin, podpisarz ziemski plocki żyjący w XVI wieku.

W końcówce XVI wieku we wsi mieściło się już kilkanaście zagród drobnoszlacheckich, którą ówczesnie nazywano Bendorzynkiem. Nazwa ta zanikła jednak w XVII wieku. Obecnie przypuszcza się, że w tamtym okresie wieś miała około 250 ha. Część gruntów należących do wsi przeszła wtedy na własność dziedziców Bożewa oraz Czachorowa.

W XVIII wieku część rodziny Będorskich wyemigrowała do ziemi łomżyńskiej, gdzie jeden z Bendorskich został podczaszym łomżyńskim. Na przełomie XVIII i XIX wieku notuje się następujących miejscowych dziedziców: Ciołkowskiego, Czachowskiego, Kowalewskiego, Lisowskiego, Chudzyńskiego, Zglinickich, Głuchowskiego, Chrzanowskiego, Murzynowskiego i Będorskiego. Nie posiadali oni więcej niż 50 ha ziemi. Miejscowość była więc typową osadą zamieszkałą przez drobną szlachtę. Dane z 1827 roku mówią że mieszkało w niej 107 mieszkańców w 18 domach, natomiast w 1921 roku – 232 mieszkańców w 32 domach. Należała ona wtedy do gminy Lisewo i dzieliła się na wieś i folwark – „Bendorzyn Lisówka”.

Bożewo

Nazwa wsi pochodzi od dawnej nazwy miejscowości „Borzewo”, która figurowała do końca XVIII wieku. Pierwsza zmianka o wsi pochodzi z notatki z 1436 roku, w której ówczesny dziedzic Mikołaj Bogatko z Borzewa był winien pewną sumę pieniędzy Szczepanowi ze Szczytina. Następnym właścicielem był rycerz Andrzej de Borzew, który początkowo był pisarzem nadwornym księcia litewskiego Michała, a następnie uzyskał urząd stolnika i starosty plockiego, co pozwoliło mu na zebranie znacznego majątku i stanie się

właścicielem całego Bożewa poprzez wykupienie ziemi m.in. od swoich krewnych i innych rycerzy. Dzięki niemu erygowana została miejscowa parafia, która powstała 11 kwietnia 1453 roku. Ufundował on również miejscowy gotycki kościół (jeden z pierwszych murowanych w powiecie sierpeckim), który istnieje do dnia dzisiejszego. Po jego bezdzietnej śmierci, majątek przeszedł w posiadanie jego braci: Bertranda i Jana - synów Niemierzy. Obaj pochodzili z Borkowa i zwali się Borkowskimi (w ich wypadku wspomina się również o nazwisku Borzewscy). Mieli oni wielu synów, co sprawiło że wieś została podzielona na wiele części.

W roku 1578 notuje się że osada zamieszkała była przez około siedmiu rycerzy oraz szlachciców, kmieci, zagrodników i rzemieślników. Tutejsza szlachta pieczętowała się herbem Lubicz. Wśród rodziny Borzewskich znajdowały się również osoby wykształcone m.in. Stanisław Borzewski z Bożewa, który na początku XVII wieku studiował w Krakowie. Zmienił on jako osoba światła i zaradna, stosunki panujące we wsi. W roku 1634 uzyskał urząd podsędka dobrzyńskiego i w ciągu następnych lat wykupił działki od swoich krewnych w Bożewie i Cieślinie, stając się największym posiadaczem ziemskim w tych wsiach. Po jego śmierci majątek przejął jego syn – Krzysztof Borzewski. Według danych ze spisu podatkowego z 1662 roku, w Bożewie mieszkało 36 poddanych oraz istniał dwór z 7 osobami czeladzi.

Po okresie wojen szwedzkich (1655-1660), kolejny z rodu Borzewskich – Krzysztof przekazał Borzewo na rzecz dominikanów plockich. Testament ten został jednak prawdopodobnie zakwestionowany i unieważniony przez jego potomków, ponieważ w 1680 roku dziedziczką majątku była wdowa po Krzysztofie, Teofila z Konarskich, która po śmierci Borzewskiego wyszła za mąż za Ignacego Gembarta. Mieli oni tylko jedną córkę, która ożeniła się z podkomorzym wyszogrodzkim – Klemensem Nakwaskim. Po zawarciu tego małżeństwa Nakwascy dziedziczyli w tej wsi w końcu XVIII wieku. Według danych z 1789 roku w Borzewie i Cieślinie łącznie znajdowało się 27 domów i 135 poddanych. W 1800 roku syn Klemensa i Zuzanny z Gembartów, Łukasz Nakwaski sprzedał majątek Józefowi Bogusławowi Zaleskiemu z Mochowa i do roku 1854 roku Bożewo stanowiło jeden majątek ziemski wraz z Mochowem. W latach 80. XIX wieku w Bożewie rozpoczęła działalność państwowa szkoła rosyjska. W kolejnych latach majątek ziemski wielokrotnie zmieniał właścicieli.

Zgodnie z opisem wsi z końca XIX wieku Bożewo vel Borzewo należało do gminy Lisewo i dzieliło się na wieś włościańską (chłopską), folwark dworki oraz probostwo. Wieś włościańska w roku 1880 liczyła 297 mieszkańców, 39 domów i 425 mórg obszaru,

natomiast w folwarku znajdowało się 12 domów, 75 mieszkańców i 913 mórg ziemi. We wsi funkcjonował kościół, karczma, szkoła elementarna i wiatrak.

Na początku XX wieku miejscowa ludność założyła kółko rolnicze „Praca”, które działało do wybuchu I wojny światowej. 15 grudnia 1905 roku miejscowy ksiądz i dziedzic zorganizowali nielegalny wiec ludności. Pokazuje to, że nastroje we wsi były bardzo antyrosyjskie, a nawet antyzaborcze, bo w okresie I wojny światowej, gdy wieś znalazła się pod okupacją niemiecką i nowe władze próbowały werbować miejscową ludność do wojska, chłopci w Bożewie oświadczyli, że nie będą uczestniczyć w wojnie gdyż *„szedłby brat przeciw bratu”*. Ponadto w czasie I wojny światowej, w roku 1917 powstała we wsi ochotnicza straż pożarna.

Po odzyskaniu niepodległości, podczas wojny bolszewickiej, kobiety z Bożewa zrzeszone w Służbie Narodowej Kobiet prowadziły zbiórkę pieniędzy dla żołnierzy, zajmowały się gospodarowaniem gospody i wydawały żywność.

Według spisu powszechnego z 1921 roku Bożewo dzieliło się na wieś i folwark. Osadę zamieszkiwało 329 osób (katolicy, 7 ewangelistów i 2 prawosławnych) w 29 domach i 4 budynkach mieszkalnych. Najbardziej majątnymi posiadaczami ziemskimi byli żydowscy Mersponowie, którzy do 1925 roku posiadali folwark, który następnie został rozparcelowany między okolicznych chłopów. W latach 30. XX wieku w Bożewie funkcjonowała poczta oraz telefon.

Bożewo Nowe

Wieś powstała po II wojnie światowej, na dawnych obszarach dworskich.

Choczeń

Nazwa miejscowości pochodzi od staropolskich imion Chociemira i Chocława.

Pierwsza wzmianka o Choczeniu pochodzi z 1425 roku. Według spisu podatkowego ziemi dobrzyńskiej z 1564 roku, Choczeń należał do parafii Skępe, a wieś do rycerzy: Ligowskiego, Piotra Kołosa oraz rycerzy rodu Choczeńskich, którzy wzięli nazwisko od nazwy rodowej wsi. Z map wsi z XVIII wieku dowiadujemy się, że istniał wtedy tutaj młyn otoczony polami uprawnymi, których właścicielem był Tomasz Borowski.

W roku 1827 we wsi odnotowano 10 domów i 123 mieszkańców. Była ona zamieszкана głównie przez chłopów.

W czasie powstania styczniowego Choczeń był miejscem walk powstańczych. 17 września 1863 roku w miejscowym folwarku stacjonowało około 400 powstańców, którymi dowodził Piotr Czarliński.

Po uwłaszczeniu poddaństwa, we wsi powstało 15 gospodarstw na 15 morgach ziemi. Według spisu z 1880 roku Choczeń zamieszkany był przez 192 mieszkańców w 8 domach, natomiast miejscowy folwark, do którego należały również grunty położone w Zglenicach Małych liczył 410 mórg. Znajdowało się w nim 14 drewnianych budynków.

W 1921 rok wieś należała do gminy Ligowo, w powiecie Lipno. Największym właścicielem ziemskim w okresie II RP był Kazimierz Dobrzeński posiadający 161 ha.

Cieślin

Przypuszcza się ze Cieślin, należał do jednych z najstarszych osad w gminie i istniał już w VI wieku. Świadczą o tym pozostałości w postaci grodziska. Wieś od wieków była w posiadaniu rodziny Cieślińskich herbu Junosza.

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z aktu erekcyjnego parafii Bądkowo z 1366 roku. W tamtym okresie osada zlokalizowana była po obu stronach rzeki Skrwy. Również właśnie wtedy Świętosław z Kurowa sprzedał Cieślin Piotrowi z Bożewa i od tamtej pory aż do roku 1872 młyn w Cieślinie i okoliczne ziemie należały do dziedziców Bożewa.

Pod koniec XVIII wieku Łukasz Cieśliński - ówczesny plocki burgrabia, wykupił poszczególne części wsi od swoich kuzynów. Całość wsi wykupiona został jednak dopiero przez jego prawnuka Jana Cieślińskiego, który blisko sto lat później zakupił od właścicieli pobliskiego Bożewa osadę młyńską Cieślin i skupił tym samym całą wioskę w jednym ręku.

Druga część wsi składała się z zagród o łącznej powierzchni około 30 ha, w której mieszkała uboga szlachta. Według spisu podatkowego z 1564 właścicielami byli: Maciej Bursztynek oraz Jan i Wojciech Janowieta.

W XVI wieku rycerze, którzy byli właścicielami wsi przyjęli nazwisko Cieślińscy a ich potomkowie władali wsią aż do okresu II wojny światowej. Pod koniec XVIII wieku Łukasz Cieśliński, który był burgrabią grodzkim plockim, wykupił od kuzynów cały Cieślin (bez osady młyńskiej). Według informacji z 1775 roku było tu sześć domów, a w 1789 roku tylko 4 domy i 14 poddanych. Po Łukaszu Cieślińskim wioskę przejęli jego synowie i następnie jeden z wnuków, Jan syn Ludwika.

Zgodnie z danymi spisu z 1880 roku w Cieślinie mieszkało 66 mieszkańców w 8 domach. Do majątku Cieślin należała również wioska Obręb Mały, która od XVII wieku należała do Cieślińskich. Według kolejnego spisu z 1921 roku Cieślin folwark zamieszkiwało 154 mieszkańców w 4 domach (czworaki), a we wsi notowano 7 domów i 55 mieszkańców.

W grudniu 1939 roku Cieślińscy zostali wysiedleni przez Niemców do Częstochowy, a po wojnie ziemie te zostały przejęte na mocy reformy rolnej. Do roku 1994 w Cieślinie istniało Państwowe Gospodarstwo Rolne.

Dobaczewo

Nazwa osady pochodzi od nazwy osobowej typu Dobiegniew.

Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1541 roku. Na podstawie spisów podatkowych z 1564 roku wiadomo, że należała ona do parafii Sudragi, a jej właścicielem był Paweł Dobaczewski i jego bracia. Przez następne lata należał ono do różnych rodów z okolicznych wsi. W końcówce XVIII wieku dziedzicami byli m.in.: Malanowscy, Kisielewscy i Zgleniccy.

W 1827 roku Dobaczewo było niewielką wioską, w której mieszkało 53 mieszkańców w 6 domach. Mieszkali tu zarówno szlachcice jak i chłopcy pracujący na polach bogatszych dziedziców. Około roku później według danych z 1921 roku mieszkało tu już 91 osób w 10 domach (wśród nich notowano 10 niemieckich ewangelików).

Ligowo

Według językoznawców nazwa wsi pochodzi od słowa ligać, czyli wierzgać, kopać, natomiast wg informacji pochodzących z przewodnika sierpeckiego Ligowo wywodzi się od słowa liga (ligawica), oznaczającego miejsce pokryte lodem albo trzesawisko.

Początki Ligowa sięgają XIV wieku. O wielkości osady w tamtym okresie świadczy fakt, że miejscowi dziedzice z osady w końcówce XIV wieku ufundowali miejscową parafię. Została ona erygowana 22 września 1388 roku przez biskupa Ścibora z fundacji Trojana i Stanisława z Ligowa a odnowienie erekcji nastąpiło w 1437 roku.

Miejscowi rycerze używali herbu Jastrzębiec i przyjęli nazwisko Ligowski. Pierwsze wzmianki o tym rodzie pochodzą z początków XVI wieku.

W II połowie XVI wieku współwłaścicielem Ligowa był Rudolf Ligowski, do którego należała również część Choczenia. Pozostałymi dziedzicami byli z rodu Ligowskich: Maciej z braćmi, Jakub z synowcem, Maciej Rzysko, Piotr, Jan Brzusko, Maciej, Walenty i Ambroży.

Według informacji z wizytacji kościelnej z 1609 roku, we wsi funkcjonował drewniany kościół pw. św. Michała. Był on konsekrowany, posiadał trzy ołtarze i malowane prezbiterium. W 1724 roku wybudowano nowy kościół również drewniany, który wielokrotnie remontowano.

Ród Ligowskich ostatecznie opuścił wieś w XVIII wieku. 1783 roku jako dziedziców notuje się: Antoniego Rzeszotarskiego i Józefa Strusia. W tym okresie dziedziczyli również

Jasieński i Malanowski, natomiast już na początku XIX wieku, dziedzicami byli drobni szlachcice.

W następnych latach Chryzostom Zieliński podsędek powiatu mławskiego wykupił i skonsolidował całość własności ziemskiej osady.

Opis wsi z roku 1825 roku informuje że należała ona do potomków Chryzostoma Zielińskiego. Obok większej własności ziemskiej występowały tu również mniejsze działki szlacheckie. W 1827 roku we wsi mieszkało 168 mieszkańców w 21 domach.

W czasie powstania styczniowego 16 kwietnia 1863 roku w pobliskim Koziołku miała miejsce bitwa powstańcza. Ówczesny ksiądz proboszcz Ignacy Małkiewicz zebrał ciała 16 poległych w bitwie i zorganizował im patriotyczny pogrzeb w Ligowie.

Do połowy XIX wieku istniała we wsi gorzelnia. W 1884 roku mieszkało w niej 232 mieszkańców w 15 domach, natomiast w miejscowym folwarku – 11 mieszkańców w 5 domach. Folwark zajmował obszar 600 mórg. W końcu XIX wieku również miejscowy proboszcz posiadał pewien obszar ziemi. Były to 3 domy i 17 mieszkańców.

Po zniesieniu poddaństwa we wsi powstało 20 gospodarstw na 45 morgach ziemi.

Do lat 50. XX wieku Ligowo stanowiło siedzibę Urzędu Gminy (poprzednio gmina Osiek).

Mochowo

Nazwa miejscowości wywodzi się od staropolskiej nazwy osobowej Moch.

Mochowo jest starą osadą o czym świadczą liczne znaleziska archeologiczne na jej terenie. Miejscowa parafia powstała w pierwszej połowie XIV wieku. Podaje się, że została ufundowana przez ród herbu Prus.

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1475 roku. Ówczesnymi właścicielami tych terenów byli Mikołaj z Mochowa, a następnie Szczepan ze Szczytna (kasztelan płocki). Wiadomo również, że tutejsza parafia była zamożna w tamtym okresie.

Wiek XVI to okres szybkiego rozwoju miejscowości, w Mochowie mieszkali również zagrodnicy i rzemieślnicy. Wieś należała wtedy do największych osad w okolicy, gdzie znajdowała się większa własność ziemska, a wieś była zamieszкана głównie przez chłopów.

Miejscowi właściciele przyjęli nazwisko Mochowscy, jednak ród ten wymarł bezpotomnie w XVII wieku. Jedynym śladem istnienia tego rodu jest nazwisko Marcina Mochowskiego, który w 1684 roku wybudował tu nowy drewniany kościół. Poprzedni, pod wezwaniem św. Wojciecha i Doroty, istniał przez 200 lat, miał trzy ołtarze. Nowy kościół powstał pod wezwaniem św. Marcina.

Przypuszcza się, że na początku XVIII wieku Mochowo stało się własnością rodu Żółtowskich herbu Ogończyk. Do roku 1800 Mochowo przeszło na własność rodu Zaleskich. Dziedziczył je Józef Bogusław Zaleski, zmarły w 1830 roku, następnie dziedziczyła po nim wdowa wraz z dziećmi.

Podczas spisu powszechnego w 1921 roku Mochowo dzieliło się na trzy części: Mochowo wieś, Mochowo Rechywieś i Mochowo folwark. W okresie II RP na terenie wsi działały: dwa sklepy z artykułami kolonialnymi: S. Starczewskiego i J. Wojciechowskiego, zakład kowalski należący do L. Śliwowskiego, Spółdzielnia Mleczarska Sp. z o.o. oraz sklep z nabiałem należący do D. Rozena.

Mochowo Parcele

Osada założona w połowie XIX wieku na gruntach dworskich Mochowo. Nazywała się początkowo Budy Mochowskie. W czasie uwłaszczenia powstały tutaj 2 gospodarstwa na 32 morgach gruntów. Spis powszechny z 1921 roku nazywa tę wieś Mochowo Rechy, a mapa z lat trzydziestych pokazuje miejscowość Mochowo-Rumunki. Współczesna nazwa pojawia się dopiero po II wojnie światowej.

Żółtowo

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1366 roku i zostały zapisane w księgach kościelnych (Szolthovo). Wywodził się stąd ród Żółtowskich herbu Ogończyk.

Od czasów średniowiecza na obszarze dzisiejszej wsi wyróżniano wiele mniejszych. Według spisu podatkowego z 1578 roku obszar Żółtowa obejmował następujące części: Żółtowo Gardzyny (prawie 3 łany i 2 zagrody z rolą), Żółtowo Żabiki (9 i ¼ łana w 8 działach), Żółtowo Miski (Myszki) 2 i pół łana w 3 działach i 1 zagrodę z rolą, Żabiki Myszewo 2 łany w 3 działach i 1 zagrodę z rolą, Żółtowo Żuki (prawie 3 łany w 10 działach, 2 zagrody z rolą i 1 zagroda bez roli) oraz Żółtowo Żegadły 1 i ½ łana i 2 zagrody z rolą. Dzisiaj stanowią one odrębne wsie.

W XIX wieku funkcjonowała już nazwa Żółtowo Wielkie. W roku 1827 wieś liczyła 77 mieszkańców w 11 domach. W 1895 roku osada podzielona była między dwór, do którego należało 360 mórg, drobną szlachtę, do której należało 219 mórg ziemi i chłopów, do których należało zaledwie 8 mórg.

Żurawin

Wg przewodnika subiektywnego Tradycja Mazowska powiat sierpecki, domniema się, iż nazwa wsi pochodzi od nazwy osobowej Żuraw. Miejscowa legenda mówi, iż pośród wielkich zamieszkiwała przed wiekami pustelnik Żorawek, któremu na drzewie osikowym objawiła się

Matka Boska, a pod drzewem znajdowało się źródło o uzdrawiającej mocy. Od jego imienia to i powstała obok wioskę nazwano Żurawinem.

Pierwsze informacje o wiś zostały wymienione w dokumencie księcia płockiego Wacława w 1322 r. W XIV i XV wspominano o rycerzach – dziedzicach Żurawina. W XVI w. właściciele wioski przyjęli nazwisko Żurawińscy, które następnie zostało skrócone na Żurawscy. Z czasem niektóre części wioski przeszły w ręce innych rodzin, co spowodowało, że w XIX w. nie było już Żurawskich w Żurawinie. W 1772 r. zbudowano tu, na miejscu wcześniejszego spalonego, drewniany kościół. W 1902 r. pobudowano nowy kościół murowany z cegły w stylu neoromanskim. Na ołtarzu w kościele znajduje się obraz Matki Boskiej Żurawinskiej z XVIII–XIX. Około 100 m poniżej kościoła znajdowało się źródło z legendy. Została na nim jednak wzniesiona kaplica.

ZNAKI I SYMBOLE

Herb Gminy Mochowo przedstawia jeźdźca w srebrnej zbroi na srebrnym koniu na czerwonym tle. Jest nim św. Marcin – patron parafii w Mochowie. Nad czarnowłosą głową jeźdźca znajduje się złoty nimb, a na plecach płaszcz takiej samej barwy. Trzymanym w prawej ręce mieczem święty odcina część swojego płaszcza przytrzymywanego lewą ręką, celem dania go nagiemu mężczyźnie z wyciągniętymi do góry dłońmi, który siedzi poniżej.

Rysunek 3. Herb gminy Mochowo

Źródło: <http://mochowo.pl/>

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Środowisko kulturowe gminy determinowane jest występowaniem na jej terenie: zabytków archeologicznych, zabytków architektury, założeń parkowych oraz wartości niematerialnych,

do których zaliczyć można krajobraz oraz kulturę ludową. Warto podkreślić, że zachowane zasoby dziedzictwa kulturowego gminy stanowią wartości podlegające ochronie prawnej i pozwalają tym samym na wyodrębnienie obszarów o istotnych walorach środowiska kulturowego. Ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego wpływa na rozwój pozostałych dziedzin regionu, takich, jak: turystyka, rekreacja, osadnictwo czy leśnictwo.

Głównym Ośrodkiem Kultury na terenie gminy jest **Gminna Biblioteka Publiczna w Mochowie**. Mieście się ona przy ul. Strażackiej 1 w Mochowie i posiada 2 filie biblioteczne: w Bożewie Nowym przy ul. Szkolnej 2 oraz w Ligowie przy ul. Jana Pawła II 32. Głównym celem placówki jest zaspokajanie i rozwijanie potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa gminy oraz upowszechnianiu wiedzy i kultury na jej terenie.

Zgodnie z informacjami zamieszczonymi w *Raporcie o stanie Gminy Mochowo za 2019 rok* na koniec 2019 roku księgozbiór biblioteki liczył 21 003 woluminów, a liczba czytelników wyniosła 1 116 osób. W ciągu roku z usług poszczególnych bibliotek skorzystało 8 721 osób, które wypożyczyły łącznie 15 395 woluminów. W bibliotece oraz jej filiach można korzystać z czytelni internetowych oraz sprzętu kopiującego i drukarek. Ponadto posiadają one katalogi online, umożliwiające zdalne korzystanie z katalogu online, możliwość zarezerwowania wybranej pozycji oraz sprawdzenie stanu swojego konta.

Przy Bibliotece Gminnej prowadzone są zespoły taneczne: Zespół Tańca Ludowego, składający się z grupy dziecięcej i młodzieżowej liczący 36 osób oraz dziecięcy zespół tańca sportowego – 17 osób. Biblioteki prowadzą też zajęcia dla grup zorganizowanych - dzieci z przedszkoli, szkół podstawowych - w formie lekcji bibliotecznych, spotkań z bajką, prelekcji i wystawek promujących czytelnictwo. Uczniowie biorą też udział w konkursach recytatorskich i czytelniczych. Łącznie, w roku 2019, wszystkie biblioteki gminne zorganizowały 90 różnego rodzaju wydarzeń mających na celu promocję czytelnictwa. W wydarzeniach tych wzięło udział około 2 500 mieszkańców.

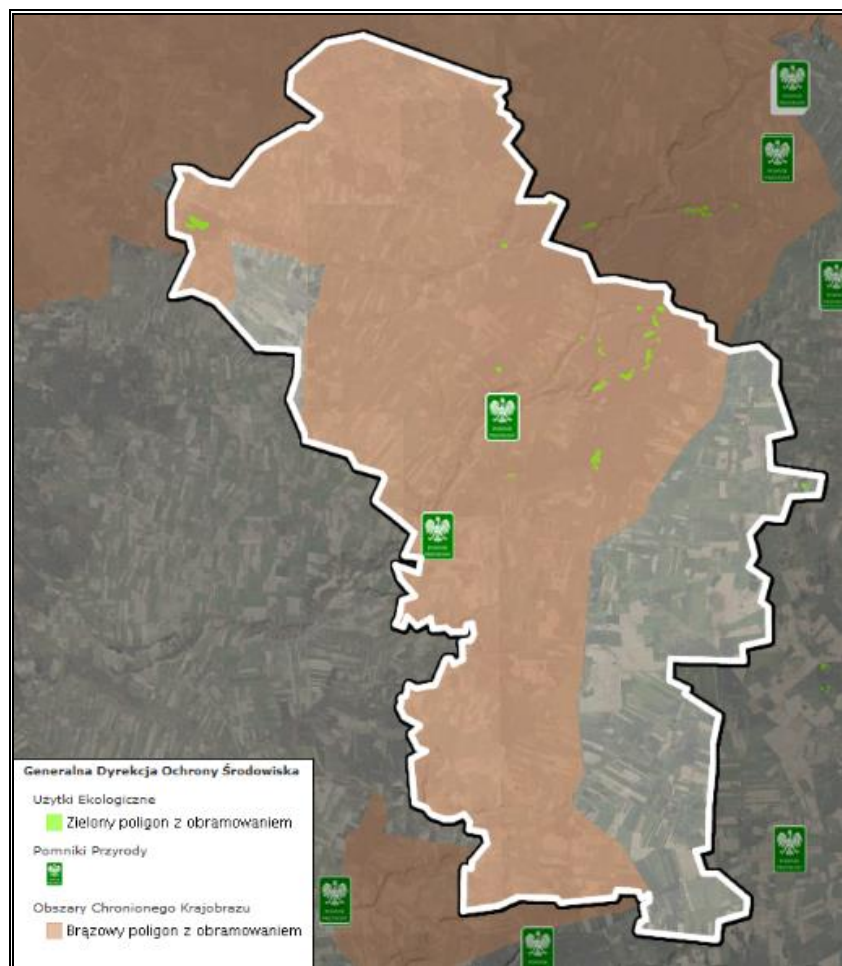
Jako samorządowa instytucja kultury biblioteka jest współorganizatorem wszystkich znaczących imprez środowiskowych i kulturowych, skierowanych do wszystkich grup wiekowych, obejmujących różnorodność działań (np. wycieczki, zajęcia sportowe, wydarzenia artystyczne, imprezy plenerowe i spotkania integracyjne).

Ponadto życie kulturalne prowadzone jest w świetlicach wiejskich oraz remizach Ochotniczych Straży Pożarnych.

Krajobraz kulturowy determinowany jest poniekąd również przez środowisko naturalne i występujące na danym obszarze tereny i obiekty podlegające ochronie. Gmina Mochowo

posiada duże walory przyrodniczo-krajobrazowe, na który składa się głównie atrakcyjny krajobraz doliny rzeki Skrwy. Formami ochrony przyrody w granicach gminy są: Obszar Chronionego Krajobrazu Przysięczce Skrwy Prawej, 2 pomniki przyrody oraz liczne użytki ekologiczne.

Rysunek 4. Formy ochrony przyrody na terenie gminy Mochowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie serwisu Geoportal, <http://mapy.geoportal.gov.pl/>

UKŁADY URBANISTYCZNE

Na terenie gminy nie występują wyróżniające się układy urbanistyczne. Większość obszaru gminy stanowi rozproszona zabudowa zagrodowa pomieszana z budownictwem jednorodzinny. Zwarta zabudowa jednorodzinna występuje jedynie w Mochowie, Ligowie i Bożewie.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Mochowo występują zabytki ujęte w rejestrze zabytków województwa mazowieckiego prowadzonym przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ich wykaz zamieszczono w załączniku nr 1 niniejszego Programu.

Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Mochowo wykazano w rozdziale 5.4 niniejszego Programu.

5.2.4. Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Do rejestru nie są wpisywane obiekty wpisane do inwentarza muzeum lub wchodzące w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Zasoby muzealne i archiwalne chronione są na podstawie odrębnych przepisów.

Na terenie gminy Mochowo za zabytki ruchome można uznać przede wszystkim zabytkowe wyposażenie obiektów sakralnych, w tym cenniejsze przedmioty liturgiczne.

Najcenniejszym z nich jest barokowe wyposażenie wewnętrzne kościoła w Mochowie (decyzja nr 80/488W z dn. 29.01.1971 r.). Znajduje się w nim średniowieczny obraz Matki Boskiej Śnieżnej malowanym na desce z końca XV stulecia, krucyfiks, barokowy kielich, kocioł na wodę, relikwiarz, z ornatami białymi, oraz ołtarze w kościele we wsi Bożewo pochodzące z XVIII wieku. Na wyróżnienie zasługuje także wyposażenie kościoła w Bożewie: Kaplica pod wezwaniem św. Anny, rzeźby Świętych, chrzcielnica, ambona, konfesjonały, a ze starych i cennych sprzętów liturgicznych – rokokowa monstrancja z drugiej połowy XVIII wieku, kielich z końca XVIII stulecia oraz dwa cynowe lichtarze.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Obszar gminy Mochowo został przebadany metodą archeologicznych badań powierzchniowych na tzw. obszarach „Archeologicznego Zdjęcia Polski” (AZP). Na terenie gminy, wg Gminnej Ewidencji Zabytków, znajduje się 201 stanowisk archeologicznych. Spośród nich, na szczególną uwagę zasługuje grodzisko średniowieczne z przełomu XII i XIII w. w Grodnie, które wpisane zostało do ogólnopolskiego rejestru zabytków - decyzja Nr 419/245/60W z dnia 26 marca 1960 r. pod nr rej. 245/60.

Najstarsze znaleziska datuje się na okres neolityczny, czyli młodszą epokę kamienia (około 7-4,5 tys. lat p.n.e.). Największymi skupiskami stanowisk jest obszar pomiędzy miejscowością Ligowo, a Ligówko oraz teren wzdłuż biegu rzeki Skrwa, szczególnie w górnym jej biegu w okolicach wsi: Grodnia, Cieślin oraz Obręb. W dominującej większości

chronologicznie przeważa okres późnego średniowiecza oraz okresu nowożytnego, typologicznie przeważają ślady osadnicze i osady.

Najistotniejszymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych na terenie gminy są przede wszystkim prace rolnicze oraz inwestycje budowlane, ponieważ zdecydowana większość stanowisk nie posiada własnej formy terenowej. Wiąże się to z nieświadomością mieszkańców istnienia i wartości znalezisk archeologicznych. Wiele z nich jest nieświadomie niszczone lub nie są one zgłaszane według obowiązujących przepisów. Zachowanie takie powoduje nieodwracalne uszczuplanie zasobów dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy.

Wprowadzie według art. 108 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r., poz. 282 z późn. zm.) niszczenie lub uszkodzenie zabytków, świadomie bądź nieświadomie jest przestępstwem, to bez zaangażowania i wsparcia świadomych mieszkańców gminy, bardzo trudno jest egzekwować ich prawną ochronę.

Do najważniejszych działań gminnych opieki nad nimi zaliczyć można:

- prowadzenie monitoringu stanu zachowania stanowisk archeologicznych,
- kontrolowanie podczas wydawania pozwoleń budowlanych, czy inwestycja nie będzie prowadzona w miejscu stanowiska archeologicznego bądź strefy archeologicznej ochrony konserwatorskiej wyznaczonej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- popularyzację zasad ochrony zabytków oraz znaczenia i atrakcyjności archeologicznego dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej.

Źródło: Dziedzictwo obok mnie - poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach, Warszawa, NID, 2016

Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Mochowo stanowi załącznik nr 2 niniejszego Programu opieki nad zabytkami.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Mochowo nie występują zabytki w zbiorach muzealnych i innych zbiorach.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest celem Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. Niematerialne dziedzictwo kulturowe przejawia się m.in. w następujących dziedzinach: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

W rozumieniu Konwencji UNESCO „niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza *praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności, jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.*

Gmina leży na pograniczu Ziemi Dobrzyńskiej (związaną z Kujawami i Wielkopolską) oraz Ziemi Płockiej (Mazowsze). Granica tego podziału przebiega wzdłuż rzeki Skrwy. Na obszarze gminy przeważają jednak wpływy mazowieckiej kultury ludowej. Do kultywowanego dziedzictwa niematerialnego na terenie gminy należy przede wszystkim mazowiecki strój i taniec ludowy, sporządzanie potraw regionalnych oraz wikliniarstwo.

Na mazowiecki strój ludowy kobiecy składała się: kolorowa chusta w kwieciste wzorki noszona na głowie, biała koszula, spódnica o szerokości 5-6 metrów w wielobarwne poziome pasy ozdobiona poprzez naszyte w kilku rzędach aksamitki, usztywniające zapaski zakładane na spódnice i szyty zazwyczaj z czarnego aksamitu zapinany na guziki stanik oraz mały kaftanik zwany spencerkiem. Na nogi zakładano wysokie trzewiki na obcasie sznurowane różnego koloru wełnianymi tasiemkami.

Na strój męski składa się natomiast filcowany kapelusz z rondem, ozdobiony pasem aksamitu, cekinami, koralikami lub kolorową włóczką. Dalej zakładano lnianą lub bawełnianą białą haftowaną koszulę, kamizelkę, a w zimie dodatkowo kaftan i czasem sukmanę. Zamożniejsi nosili stroje bardziej przyozdobione, kolorowe i bogatsze. Na nogi zakładano buty z wysokimi, karbowanymi przy kostce cholewami lub z cholewami prostymi i sztywnymi.

Kultywowaniem folkloru na terenie gminy zajmuje się Zespół Tańca Ludowego „Mochowo”. Zespół wykonuje tradycyjne pieśni oraz tańce przy różnego rodzaju wydarzeniach i imprezach kulturowych. Podczas występów okolicznościowych prezentuje się w tradycyjnych strojach ludowych.

Rysunek 5. Zespół Tańca Ludowego „Mochowo”

Źródło: Gminna Biblioteka Publiczna w Mochowie

Tradycyjnymi produktami regionalnymi są kluski szare wykonywane ze startych ziemniaków oraz żeberka z jabłkami. Obecnie potrawy te przygotowane są głównie przez Koła Gospodyń Wiejskich podczas uroczystości kulturowych i kulinarnych.

Obecnie, rzemiosło oraz umiejętność wykonywania wyrobów ręcznych w dużej mierze zanikło. Dawniej, mazowiecka sztuka ludowa z okolic Mochowa wyróżniała się przede wszystkim w wikliniarstwie i plecionkarstwie, które miały głównie zastosowanie gospodarskie. Dziś, kultywowaniem dawnej sztuki zajmują się niewielu artystów. Do najpopularniejszych wyrobów należą różnego rodzaju kosze oraz plecionki użytkowe.

Rysunek 6. Mistrz wikliniarstwa z okolic Mochowa przy pracy – Wojciech Solka

Źródło: <http://www.mazowieckiszlaktradycji.com/>

Do ważniejszych imprez kulturowych organizowanych na terenie gminy należą „Dni Mochowa”. Są to różnego rodzaju wydarzenia plenerowe integrujące ze sobą różne pokolenia poprzez muzykę i zabawę oraz zróżnicowane gry połączone z dożynkami gminnymi, czyli uroczystym zwieńczeniem żniw i podsumowaniem całorocznego trudu rolnika. Organizowane są wtedy tradycyjne obchody i uroczystości m.in. msza święta w kościele parafialnym p.w. Św. Marcina w Mochowie, uroczysty korowód dożynkowy czy prezentacja wieńców z poszczególnych sołectw.

Rysunek 7. Korowód dożynkowy podczas „Dni Mochowa”

Źródło: <http://mochowo.pl/>

Wartym uwagi są również charakterystyczne kapliczki, figury oraz krzyże przydrożne na terenie gminy. Ich znaczna liczba związana jest z obecnym tutaj kultem maryjnym. Z pozostałych obiektów wyróżnić można również dwuramienne krzyże choleryczne św. Zachariasza oraz kamienne obeliski w formie około dwumetrowego słupa zwężającego się ku górze i posiadającego wykute małe nisze, w których znajdują się rzeźby lub gipsowe figurki Matki Boskiej.

Do dziedzictwa niematerialnego można zaliczyć także historyczne i geograficzne nazwy miejscowości, rzek, jezior oraz innych elementów geograficznych.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zabytki w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru, do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. Zgoda ta nie jest wymagana w przypadku włączenia karty ewidencyjnej zabytku nieruchomego.

Wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków nie wywołuje skutków prawnych, ale rodzi pewne obowiązki informacyjne. Zgodnie z art. 28 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego

się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1. uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
2. zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
3. zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
4. zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

W przypadku zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków zastosowanie ma również art. 31 ust. 1a ww. ustawy, zgodnie z którym osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

1. Roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo
2. Roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego

jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Zabytki w rejestrze zabytków

Rejestr zabytków, dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy oraz zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Do rejestru nie wpisuje się zabytku: wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanego do inwentarza muzeum, a także wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Obiekty, zespoły oraz założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków są objęte rygorami prawnymi, które wynikają z obowiązujących przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie prace konserwatorskie, restauratorskie czy roboty budowlane, prowadzenie badań, zmiany przeznaczenia zabytków wpisanych do rejestru, itp. wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2018 r. poz. 1609)¹ precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych.

Rozporządzenie określa tryb wydawania pozwoleń na:

- prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie prac restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- przemieszczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje,
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku,

¹ zmienione Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2019 poz. 1721).

- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2020 r. poz. 293 z późn. zm.) oraz napisów;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania,
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

Rozporządzenie określa także dane i informacje, które powinny zawierać wnioski o wydanie ww. pozwoleń, dokumentacja dołączana do tych wniosków, niezbędna do ich rozpatrzenia, dane i informacje, które zawierają te pozwolenia oraz warunki, które mogą zostać w nich zastrzeżone, a także elementy, które zawiera dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich prowadzonych przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz dokumentacja badań archeologicznych.

Wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Mochowo wpisanych do rejestru zamieszczono w załączniku nr 1 do niniejszego Programu.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem², ewidencja jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gmin.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

² zmienione Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019 poz. 1886)

Karta adresowa zabytku nieruchomego zawiera następujące rubryki:

- 1) nazwa;
- 2) czas powstania;
- 3) miejscowość;
- 4) adres;
- 5) przynależność administracyjna;
- 6) formy ochrony;
- 7) fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym;
- 8) historia, opis i wartości;
- 9) stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji;
- 10) wykonanie karty;
- 11) zatwierdzenie karty.

Głównym celem prowadzenia ewidencji zabytków jest zebranie i opracowanie najistotniejszych informacji o obiektach zabytkowych niezbędnych do prowadzenia planowej polityki konserwatorskiej w zakresie:

- wpisów do rejestru zabytków;
- współpracy konserwatora przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- prac remontowo – budowlanych;
- dofinansowania prac konserwatorskich;
- przygotowywaniu szczegółowej dokumentacji obiektów dziedzictwa kulturowego.

Wzór karty adresowej zabytku nieruchomego określa załącznik nr 6 do ww. rozporządzenia³.

³ Załącznik nr 6 do rozporządzenia otrzymał brzmienie określone w załączniku nr 4 do Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019 poz. 1886)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU		3. Miejscowość
1. Nazwa		2. Czas powstania	
7. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym		4. Adres	
		5. Przynależność administracyjna województwo powiat gmina	
		6. Formy ochrony	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

8. Historia, opis i wartości	9. Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji	
	10. Wykonanie karty (autor, data i podpis)	11. Zatwierdzenie karty (podpis wojewódzkiego konserwatora zabytków)* *dotyczy zabytków niewpisanych do rejestru zabytków i niewłączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków

Na terenie gminy obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których zawarte zostały ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Zapisy dotyczące ochrony terenów i obiektów środowiska kulturowego uwzględniają następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- Uchwała Nr 69/XIII/11 Rady Gminy Mochowo z dnia 30 listopada 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Mochowo, dla fragmentów wsi Ligowo, Rokicie, Mochowo, Mochowo Nowe, Mochowo Parcele, Bożewo, Bożewo Nowe, Żółtowo, Grodnia,
- Uchwała Nr 282/XXXIX/2017 Rady Gminy Mochowo z dnia 29 września 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla zakazu zabudowy w części miejscowości Gozdy, Ligowo, Śniechy, Malanowo Nowe, Malanówko, Malanowo Stare, Żółtowo, Żuki, Mochowo Parcele, Sulkowo Barianty, Bożewo, Cieślin, Łukoszyn w gminie Mochowo,
- Uchwała Nr 375/XLIX/2018 Rady Gminy Mochowo z dnia 31 października 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla zakazu zabudowy w części miejscowości Gozdy, Ligowo, Śniechy, Malanowo Nowe, Malanówko, Malanowo Stare, Żółtowo, Żuki, Mochowo Parcele, Sulkowo Barianty, Bożewo, Cieślin, Łukoszyn w gminie Mochowo,
- Uchwała Nr 33/VI/2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 11 lutego 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Bożewo, Bożewo Nowe, Kokoszczyń, Ligowo, Ligówko, Malanowo Stare, Mochowo, Mochowo Nowe, Mochowo Parcele, Zglenice Budy, Zglenice Małe, Żurawin w gminie Mochowo,
- Uchwała Nr 34/VI/2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 11 lutego 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Malanowo Stare, Cieślin, Ligowo, Mochowo Nowe, Mochowo Parcele w gminie Mochowo,
- Uchwała Nr 62.IX.2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Bożewo, Bożewo Nowe, Mochowo Parcele i Bendorzyn w gminie Mochowo,
Uchwała Nr 94.XIII.2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 29 listopada 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu Cieślin w gminie Mochowo,
- Uchwała Nr 95.XIII.2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 29 listopada 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Bożewo, Bożewo Nowe, Ligówko, Malanowo Stare, Mochowo – Parcele, Zglenice Małe w gminie Mochowo,

— Uchwała Nr 96.XIII.2019 Rady Gminy Mochowo z dnia 29 listopada 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębów Cieślin, Łukoszyno – Biki, Mochowo Nowe, Mochowo – Parcele, w gminie Mochowo etap II,

Zgodnie z art. 39, ust.3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2020 r. poz. 1333), w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Zgodnie z art. 67, ust.1 ww. ustawy, jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, organ nadzoru budowlanego wydaje ww. decyzję po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Najbardziej licznymi zabytkami gminnymi są obiekty sakralne.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

5.4.1 Stan zachowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków

Za pomocą poniższej tabeli określono stan zachowania zabytków nieruchomych na terenie gminy Mochowo, znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Tabela 2. Stan zachowania i zagospodarowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków

Lp.	Obiekt	Adres	Nr działki ewidencyjnej	Data powstania	Stan zachowania zabytku	Uwagi
1.	Zespół kościoła parafialnego	Bożewo	187	XV w.	bardzo dobry	Wpisane do rejestru zabytków pod nr rej.: 88/421/62 W z 22.03.1962
2.	Kościół pw. św. Jakuba i Andrzeja w zespole kościoła parafialnego	Bożewo	187	1453 r.	bardzo dobry	
3.	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	Bożewo	187	XVIII w	dobry	
4.	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego	Bożewo	187	b.d.	dobry	
5.	Ogrodzenie terenu cmentarza w zespole kościoła parafialnego	Bożewo	187	XIX/XX w.	dobry	-
6.	Cmentarz rzymsko-katolicki	Bożewo	149	2 poł XIX w.	dobry	-
7.	Kapliczka słupowa	Bożewo	127/2	pocz. XX w.	dobry	-
8.	Zagroda młynarska	Choczeń 4	305, 306/2	pocz. XX w., 1876 r.	dobry	-
9.	Młyn wodny w zagrodzie młynarskiej	Choczeń 4	306/2	1876 r.	dobry	-
10.	Dom młynarza w zagrodzie młynarskiej	Choczeń 4	305	pocz. XX w.	dobry	-
11.	Park dworski	Cieślin 23	89, 91/39	poł XIX w.	dobry	Wpisany do rejestru zabytków pod nr rej.: 558 z 20.08.1987
12.	Zespół krochmalni	Cieślin 23	89	1912 r.	dobry	Wpisany do rejestru zabytków pod nr rej.: 613 z 10.10.1989
13.	Cmentarz ewangelicko - augsburski	Gozdy	1	XIX/XX w.	zaniedbany	-
14.	Zespół kościoła parafialnego	Ligowo	289	k. XIV w., 1906-1913 r	dobry	-
15.	Kościół p.w. św. Mateusza w zespole kościoła parafialnego	Ligowo	289	1906-1913 r.	bardzo dobry	Wpisany do rejestru zabytków pod nr rej.: 168/1025 W z 19.01.1973
16.	Ogrodzenie cmentarza przykościelnego w zespole kościoła parafialnego	Ligowo	289	pocz. XX w.	dobry	-
17.	Cmentarz rzymsko-katolicki	Ligowo	196	poł. XIX w.	dobry	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Obiekt	Adres	Nr działki ewidencyjnej	Data powstania	Stan zachowania zabytku	Uwagi
18.	Zespół kościoła parafialnego	Mochowo	137	1684 r., 1780 r., 1876 r., II poł. XIX w.	dobry	-
19.	Kościół p.w. św. Marcina wraz z najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m w zespole kościoła parafialnego	Mochowo	137	1684 r., XVIII w., 1876 r.	dobry	Wpisany do rejestru zabytków pod nr rej.: 149/598/62 W z 4.04.1962
20.	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	Mochowo	137	2 poł XX w.	dobry	-
21.	Ogrodzenie w zespole kościoła parafialnego	Mochowo	137	pocz. XX w.	dobry	-
22.	Cmentarz rzymsko-katolicki	Mochowo	132	k. XIX w.	dobry	-
23.	Zespół dworski	Obręb 13	13/1	XIX/XX w.	dobry	Wpisany do rejestru zabytków pod nr rej.: 539 z 8.09.1980
24.	Dwór w zespole dworskim	Obręb 13	13/1	XIX/XX w.	dobry	
25.	Park w zespole dworskim	Obręb 13	13/1	XIX/XX w.	dobry	
26.	Zespół kościoła filialnego	Żurawin	23	k. XVIII w.	dobry	-
27.	Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego w zespole kościoła filialnego	Żurawin	23	1903 r.	dobry	Wpisany do rejestru zabytków pod nr rej.: 439 z 13.03.1978
28.	Kaplica p.w. MB Żurawińskiej w zespole kościoła filialnego	Żurawin	23	k. XVIII w., rem. 1863 r. i 1975 r.	dobry	-
29.	Ogrodzenie terenu przykościelnego w zespole kościoła filialnego	Żurawin	23	pocz. XX w.	dobry	-
30.	Dom	Ligowo 14	189	XIX w.	dobry	proponowany do włączenia do GEZ
31.	Dom	Ligowo 17	184	XIX w.	dobry	proponowany do włączenia do GEZ

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Mochowo

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Mochowo

Poniżej przedstawiono obiekty zabytkowe charakteryzujące się najwyższym znaczeniem dla Gminy Mochowo. Należą do nich obiekty, które zostały wpisane do rejestru zabytków.

KOŚCIÓŁ PAR. PW. ŚW. JAKUBA I ANDRZEJA W BOŻEWIE ORAZ DREWNIANA DZWONNICA I CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY

Kościół wybudowany został w połowie XV wieku ze środków fundacji Borzewskich. Restaurowany w pierwszej połowie XVII wieku i remontowany w roku 1812 i 1914. Świątynia wzniesiona jest w stylu gotyckim na planie prostokąta z prezbiterium wyodrębnionym wewnątrz. Charakterystycznymi detalami jest portal ostrołukowy, sterczyny na szczytach oraz oszkarpowanie. Jest to obiekt murowany z cegły i częściowo otynkowany. Pokrycie dachowe wykonane jest w stylu namiotowym, kryte gronem. Elewacje ozdobione są wypaloną cegłą poukładaną w romby. Obiekt został wpisany do Wojewódzkiego rejestru zabytków 22.03.1962 r. pod nr rej.: 421/62 decyzją nr 88/421/62W.

Rysunek 8. Kościół par. pw. św. Jakuba i Andrzeja w Bożewie

Źródło: <http://mochowo.pl/>

We wnętrzu świątyni znajdują się dwa ołtarze, w tym ołtarz główny pochodzący z XVIII wieku w stylu późnobarokowym. Warto wspomnieć też o wyposażeniu liturgicznym kościoła pochodzącym również z tego okresu.

Po południowej stronie kościoła znajduje się oszalowana, drewniana dzwonnica o konstrukcji słupowej na planie prostokąta, która pochodzi z XVIII wieku.

PARK DWORSKI W CIEŚLINIE

Pochodzący z połowy XIX wieku zespół dworski był własnością rodziny Cieślińskich, którzy władali również całą wsią Cieślin. W roku 1939 zostali oni wysiedleni przez Niemców. Po wojnie majątek wraz zabudowaniami dworskimi i kompleksem parkowym został przejęty przez państwo na potrzeby miejscowego PGR-u. Przypuszcza się że na terenie parku znajdowała się okazała siedziba ziemiańska, umiejscowiona prawdopodobnie na osi alei dojazdowej.

W zachodniej części Parku znajduje się aleja lipowa, a w części wschodniej aleja grabowa oraz liczny starodrzew reprezentowany przez ponad 30 gatunków drzew i krzewów ozdobnych.

Park został wpisany do Wojewódzkiego rejestru zabytków 20 sierpnia 1987 roku pod nr rej.: 558.

Rysunek 9. Park dworski w Cieślinie wraz z dworem z XIX w.

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

ZESPÓŁ KROCHMALNI W CIEŚLINIE (KROCHMALNIA, ELEKTROWNIA WODNA I URZĄDZENIA HYDROTECHNICZNE)

Zespół dawnej krochmalni w Cieślinie, wybudowany został w roku 1912 przez Zygmunta Cieślińskiego, do spółki z okolicznymi dziedzicami. Głównym produkowanym produktem była mączka ziemniaczana, którą eksportowano do Anglii. W 1937 roku był on planem zdjęciowym do kręconego wówczas filmu „Znachor”. Obecnie jest on w złym stanie i wymaga gruntownego remontu.

Zespół został wpisany do Wojewódzkiego rejestru zabytków 10 października 1989 roku pod nr rej.: 613.

Rysunek 10. Zespół krochmalni w Cieślinie

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

KOŚCIÓŁ PAR. PW. ŚW. MATEUSZA W LIGOWIE

Kościół wybudowany został w latach 1906-1913 w stylu neogotyckim w miejscu poprzedniego drewnianego. Jest to monumentalna budowla z dwiema strzelistymi wieżami i sklepieniem krzyżowym. Świątynia jest trójnawowa, murowana z bogato wyposażonym wnętrzem ozdobionym malowidłami wybitnego malarza Władysława.

Kościół został wpisany do Wojewódzkiego rejestru zabytków decyzją nr 168/1025W z dnia 19 stycznia 1973 roku pod nr rej.: 1025.

Rysunek 11. Kościół par. pw. św. Mateusza w Ligowie

Źródło: <http://www.parafialigowo.pl/>

KOŚCIÓŁ PAR. PW. ŚW. MARCINA W MOCHOWIE

Świątynia wzniesiona w roku 1684 ze środków fundacji ówczesnego właściciela wsi, Marcina Mochowskiego. Jest ona obiektem zabytkowym o największym znaczeniu dla gminy. Kościół ten został przebudowany w roku 1790, oraz gruntownie restaurowany w latach 1876 (budowa dwuwieżowej fasady frontowej oraz dobudowanie kaplicy bocznej), 1913, 1968 i w latach 80. XX wieku. Do II połowy XVIII wieku równolegle dla kościoła funkcjonowało wezwanie Matki Boskiej Śnieżnej, której wizerunek w srebrnej sukience znajduje się w ołtarzu głównym. Kościół wraz z najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m został wpisany do Wojewódzkiego rejestru zabytków decyzją nr 149/598/62W z dnia 4 kwietnia 1962 roku pod nr rej.: 598/62.

Rysunek 12. Kościół par. pw. św. Marcina w Mochowie

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

Świątynia jest obiektem drewnianym, oszalowanym i trójnawowym o konstrukcji zrębowej. Zamknięte prostokątnie boczną zakrystią prezbiterium jest mniejsze od nawy. Od boku zlokalizowana jest dobudowana na planie prostokąta o kalenicy niższej od nawy głównej niewielka kaplica. Obiekt posiada dwuwieżową fasadę frontową imitującą klasycystyczne murowane kościoły starożytnej Grecji i Rzymu oraz ujmującą wgłębny portyk, który wsparty jest na dwóch drewnianych filarach i zwieńczony trójkątnym frontonem. Ozdobiona jest ona drewnianym boniowaniem, który ma przypominać kamienne płyty. Dwie wieże zwieńczono metalowymi hełmami cebulastymi z latarniami. Na końcu prezbiterium znajduje się mała cebulasta wieżyczka z kutym krzyżem.

Charakterystycznym elementem wnętrza świątyni są trzy ołtarze z XVIII wieku, zabytkowe konfesjonały i ławy barokowe oraz naczynia i sprzęt liturgiczny, w tym m.in. rokokowa monstrancja z 1790 roku. Całe wnętrze nakryte jest stropem płaskim i podzielone na trzy części za pomocą czterech słupów, które mieszczą się w dwóch rzędach po dwie sztuki. Nad wejściem mieści się chór muzyczny wsparty na dwóch słupach.

ZESPÓŁ DWORSKI W OBREBIE

Zespół składający się z niewielkiego dworku z początku XX wieku i parku wytyczonego w wieku XIX. W okresie przed II wojną światową wraz z całą wsią należał do rodziny Świętochowskich. Zespół dworski został wpisany do Wojewódzkiego rejestru zabytków 8 września 1980 roku pod nr rej.: 539.

Dworek jest parterowy, murowany, wysoko podpiwniczony z mieszkalnym poddaszem. Pokrycie dachowe jest dwuspadowe.

Rysunek 13. Dwór w zespole dworskim w Obrebie

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

KOŚCIÓŁ PAR. PW. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO W ŻURAWINIE

Kościół wybudowany został w roku 1903 w miejsce starszego drewnianego. Obiekt związany jest z kultem Matki Boskiej Żurawińskiej, która miała ukazać się na drzewie osikowym pewnemu pustelnikowi zwanego Żurawkiem w połowie XVIII wieku. Został on wpisany do Wojewódzkiego rejestru zabytków 13 marca 1978 roku pod nr rej.: 439. Świątynia jest murowana z cegły w stylu eklektycznym, z kilkoma elementami romanizmu

i gotyku. Nad kruchtą umiejscowiona jest jedna wieża. Kościół posiada węższe od nawy zamknięte półkoliście prezbiterium.

W pobliżu kościoła znajduje się murowana kaplica z XVIII wieku we wnętrzu której, umiejscowiona jest studzienka ze źródłem uznawanym przez okolicznych mieszkańców za cudowne.

Rysunek 14. Kościół par. pw. Przemienienia Pańskiego w Żurawinie

Źródło: <http://mochowo.pl/>

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – analiza szans i zagrożeń

Zachowane obiekty zabytkowe na terenie gminy Mochowo są zróżnicowane pod względem architektonicznym, a także pod względem sposobu użytkowania i stanu zachowania. Analiza stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony na terenie gminy doprowadziła do rozpoznania następujących czynników determinujących jej dalszy rozwój.

W tabeli poniżej zestawiono mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Zdiagnozowane mocne strony oraz szanse dają możliwość dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu z uwzględnieniem wartości historycznych i kulturowych tego obszaru. Należy jednak zwrócić uwagę na występujące nadal słabe strony w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, a także na potencjalne zagrożenia, które mogą powodować negatywne skutki

dla ochrony obiektów i obszarów zabytkowych zlokalizowanych w granicach gminy Mochowo.

Tabela 3. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Mochowo

Mocne strony	Słabe strony
• Zachowane obiekty architektury dworskiej, sakralnej i kultu religijnego na terenie gminy; • Bogate dziedzictwo niematerialne, na które składa się kultura ludowa Mazowsza; • Kultywowanie dziedzictwa niematerialnego regionu poprzez podtrzymywanie tradycyjnych zwyczajów i folkloru (m.in. funkcjonowanie Zespołu Tańca Ludowego „Mochowo”); • Kult Matki Boskiej Żurawińskiej; • Występowanie stanowisk archeologicznych; • Organizacja wydarzeń kulturalnych umożliwiających promowanie tradycji regionu; • Uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w gminnych dokumentach strategicznych i planistycznych; • Funkcjonujące instytucje kultury na terenie gminy; • Aktywny udział organizacji pozarządowych w życiu kulturowym gminy; • Promocja historii i dziedzictwa kulturowego na stronie internetowej gminy, • Bogata i udokumentowana historia gminy, • Lokalne tradycje i zwyczaje kultywowane wśród mieszkańców.	• Występowanie obiektów zabytkowych, które wymagają renowacji; • Konkurencja turystyczna ze strony gmin sąsiednich; • Niewystarczające środki w budżecie gminy na renowację zabytkowych obiektów oraz rozwój instytucji kultury; • Niewystarczająca baza turystyczna i gastronomiczna, • Brak wystarczających środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych i historycznych.
Szanse	Zagrożenia
• Rosnąca świadomość mieszkańców nt. znaczenia krajobrazu kulturowego i obiektów zabytkowych jako produktu turystycznego; • Wzrost roli mediów w popularyzowaniu tematów historycznych oraz tematów dotyczących zabytków i ich ochrony; • Możliwość rewaloryzacji znaczącej części obiektów zabytkowych z wykorzystaniem środków krajowych i dotacji unijnych; • Możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł; • Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • Prowadzenie dalszych badań archeologicznych, • Rozwój promocji turystyki przy udziale Mazowieckiej Organizacji Turystycznej.	• Ryzyko wystąpienia negatywnych zdarzeń losowych mogących uszkodzić lub zniszczyć obiekty zabytkowe; • Brak możliwości podjęcia prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach stanowiących dziedzictwo kulturalne będących własnością prywatną; • Trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, głównie przez prywatnych właścicieli; • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzenie elementów nowej zabudowy nienawiązujących do historycznego charakteru gminy, • Samowolne działania na zabytkach.

Źródło: Opracowanie własne

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Po przeprowadzeniu analizy, określono priorytety realizacji *Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Mochowo na lata 2021-2024*. Celem podjęcia wieloletnich i kompleksowych działań jest poprawa stanu obiektów zabytkowych, ale także ochrona dziedzictwa kulturowego i budowanie tożsamości regionalnej, jak również promowanie dotychczasowego dorobku lokalnej społeczności wśród mieszkańców gminy i turystów.

W ramach przedmiotowego Programu wyznaczono następujące priorytety:

- **Priorytet I.** Ochrona dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego,
- **Priorytet II.** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego,
- **Priorytet III.** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wytyczono poszczególne zadania do realizacji.

Tabela 4. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Mochowo – priorytet I

PRIORYTET I. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO – GOSPODARCZEGO		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	- Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych; - Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków; - Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy); - Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zmieszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.); - Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych; - Wyznaczenie społecznych opiekunów zabytków.	2021-2024
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	- Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp.; - Iluminacja najcenniejszych zabytków; - Umieszczanie tablic informacyjnych na zabytkach.	2021-2024
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	- Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną; - Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną; - Wspieranie utrzymania na rynku prac zanikających rzemiosł i zawodów; - Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach.	2021-2024

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 5. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Mochowo – priorytet II

PRIORYTET II. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	2021-2024

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 6. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Mochowo – priorytet III

PRIORYTET III. BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym	• Udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej gminy; • Utworzenie systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego; • Opracowanie mapy zabytków znajdujących się na terenie gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.	2021-2024
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	• Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych; • Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich; • Wspieranie i upowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.	2021-2024
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywaniem lub realizowanym procesem inwestycyjnym	• Weryfikacja obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym; • Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów wpisanych do ewidencji zabytków.	2021-2024
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	• Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego.	2021-2024

Źródło: Opracowanie własne

Zadania określone przez Gminę Mochowo planowane są do realizacji w sposób ciągły w okresie obowiązywania Programu, tj. w latach 2021-2024. Będą one finansowane głównie ze środków własnych, właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych – osób prywatnych oraz budżetu Gminy, a w miarę możliwości uzyskania wsparcia z zewnątrz, również ze środków zewnętrznych, w tym funduszy europejskich. Ze względu na brak sprecyzowanych planów we wszystkich ww. kierunkach działań, nie jest możliwa szczegółowa charakterystyka zadań. Ponadto część obiektów należy również do właścicieli prywatnych, a nie do Gminy Mochowo.

Gmina Mochowo w ramach powyższych priorytetów zaplanowała:

- opracowanie strony internetowej poświęconej tradycjom i zwyczajom gminy i jej mieszkańców w latach 2021-2022 ,
- podjęcie działań w celu utworzenia Sali produktów lokalnych na „Targowisku” w Mochowie, w latach 2021-2023.

Koszt obu inwestycji pokryty zostanie w całości ze środków własnych Gminy Mochowo.

Brak jest natomiast dokładnych informacji w sprawie zaplanowanych do realizacji zadań z zakresu prowadzenia prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych oraz prowadzenia bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w niniejszym Programie będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością Gminy Mochowo, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- b) **instrumentów finansowych** – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy Mochowo, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- c) **instrumentów koordynacji** – obejmujących między innymi realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- d) **instrumentów społecznych** – obejmujących m.in. działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- e) **instrumentów kontrolnych** – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przedstawiony Radzie Gminy Mochowo, w celu przyjęcia go uchwałą (zgodnie z pkt 3 art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Program opracowywany jest na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Wójt jest odpowiedzialny za sporządzanie co dwa lata sprawozdań z realizacji zadań Programu i przedstawienie ich Radzie Gminy Mochowo.

Głównym odbiorcą niniejszego Programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców Gminy Mochowo. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad nimi oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

W poniższej tabeli przedstawiono przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu.

Tabela 7. Kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu

Nazwa priorytetu	Wskaźniki
<u>PRIORYTET I</u> Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego	- Poziom wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami; - Wartość finansowa wykonanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach; - Liczba obiektów, w obrębie których przeprowadzono prace remontowo-konserwatorskie; - Wartość pozyskanych środków z źródeł zewnętrznych; - Powierzchnia, na której dokonano rewaloryzacji; - Koszty bieżących prac porządkowych; - Ilość zamieszczonych nowych tablic informacyjnych na zabytkach; - Liczba zadań zrealizowanych we współpracy z powiatowym urzędem pracy; - Ilość wspartych gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę oparte na miejscowych tradycjach.
<u>PRIORYTET II</u> Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	Liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
<u>PRIORYTET III</u> Priorytet III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych; - Liczba przeprowadzonych dodatkowych zajęć szkolnych o tematyce historycznej i kulturowej; - Liczba opracowanych, wydanych publikacji (w tym folderów promocyjnych); - Liczba utworzonych, z-modernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej; - Liczba obiektów wpisanych i wykreślonych z wojewódzkiego rejestru zabytków i/lub wojewódzkiej ewidencji zabytków;

Źródło: Opracowanie własne

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Art. 71 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi, iż *w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Ponadto sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.*

Zgodnie z art. 73 ustawy podmioty będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające zabytek w trwałym zarządzie albo będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, mogą ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Z kolei zgodnie z art. 74 ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa jest udzielana ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zgodnie z art. 81 w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Poniżej przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych. Zasadne jest sprawdzenie możliwości ubiegania się o wsparcie w instytucjach każdorazowo przed złożeniem wniosku o dotację.

Istnieje możliwość finansowania zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami z następujących źródeł:

- Rady Gminy (budżet Gminy Mochowo);
- Rady Powiatu (budżet powiatu sierpeckiego);
- Sejmiku Województwa (budżet województwa mazowieckiego);
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda);
- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) oraz innych ministrów – MKiDN każdego roku realizuje programy, w ramach których finansowane są projekty dotyczące ochrony zabytków, np. Program Ochrona zabytków, Ochrona zabytków archeologicznych;
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Środków Unii Europejskiej i innych środków pomocowych (m.in. PROW na lata 2014-2020, RPO na lata 2014-2020);
- Funduszu Kościelnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

11. Załączniki

Załącznik 1. Wykaz zabytków z terenu gminy Mochowo wpisanych do rejestru zabytków

Załącznik 2. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze gminy Mochowo

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Załącznik 1. Wykaz zabytków z terenu gminy Mochowo wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu		Datacja	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
Zabytki nieruchome (Księga A)						
1.	Bożewo	Zespół kościoła parafialnego	Kościół par. pw. św. Jakuba i Andrzeja	1453 r.	88/421/62 W	22.03.1962
			Cmentarz przykościelny			
			Drewniana dzwonnica	XVIII w.		
			Ogrodzenie terenu cmentarza	XIX/XX w.		
2.	Cieślin	Park dworski		Poł. XIX w.	558	20.08.1987
3.		Zespół krochmalni	Krochmalnia	1912 r.	613	10.10.1989
			Elektrownia wodna			
			Pozostałości służy			
			Sztolnia			
			Pole zlewowe			
4.	Ligowo	Kościół par. pw. św. Mateusza		1906-1913 r.	168/1025 W	19.01.1973
5.	Mochowo	Kościół par. pw. św. Marcina, drewn. wraz z najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m		1684 r., XVIII w., 1876 r.	149/598/62 W	4.04.1962
6.	Obręb	Zespół dworski	Obręb dworu wraz z parkiem krajobrazowym wraz z otoczeniem w promieniu 50 m od granicy parku	XIX/XX w.	539	8.09.1980
7.	Żurawin	Kościół pw. Przemienienia Pańskiego		1903 r.	439	13.03.1978
Zabytki archeologiczne (Księga C)						
8.	Grodnia	Grodzisko wczesnośredniowieczne		XI-XIII w	419/245/60 W	26.03.1960

Źródło: Dane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie, Delegatura w Płocku

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Załącznik 2. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze gminy Mochowo

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
1.	Kapuśniki	4	43-52/9	osada	OWR	przeworska
2.	Kapuśniki	5	43-52/10	1. ślad osadnictwa	STAR	-
				2. ślad osadnictwa	NOW	
3.	Gozdy	1	43-52/15	1. ślad osadnictwa	STAR	-
				2. ślad osadnictwa	NOW	
4.	Kapuśniki	6	43-52/34	osada	WEŻ - H	łużycka
5.	Kapuśniki	7	43-52/35	1. ślad osadnictwa	EK	-
				2. ślad osadnictwa	EB	-
				3. ślad osadnictwa	WŚR	-
6.	Kapuśniki	8	43-52/38	ślad osadnictwa	WEB	trzcieniecka
7.	Gozdy	2	43-52/60	ślad osadnictwa	NOW	-
8.	Gozdy	3	43-52/61	1. osada	EB / WEŻ	łużycka
				2. ślad osadnictwa	NOW	-
9.	Rokicie	2	43-52/62	ślad osadnictwa	NOW	-
10.	Gozdy	4	43-52/63	ślad osadnictwa	NOW	-
11.	Osiek	1	44-51/1	1. ślad osadnictwa	WŚR	-
				2. osada ?	ŚR (XII-XIII w.)	
				3. osada	PŚR / NOW	
12.	Osiek	2	44-51/2	osada	PŚR / NOW	-
13.	Osiek	3	44-51/3	ślad osadnictwa	NOW	-
14.	Osiek	4	44-51/4	ślad osadnictwa	L	pomorska
15.	Osiek	5	44-51/5	osada	PŚR / NOW	-
16.	Osiek	6	44-51/6	osada	PŚR / NOW	-
17.	Osiek	7	44-51/7	ślad osadnictwa	PŚR / NOW	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
18.	Osiek	8	44-51/8	ślad osadnictwa	WEB	trzcieniecka
19.	Osiek	9	44-51/9	osada	PŚR / NOW	-
20.	Osiek	10	44-51/10	1. osada	WŚR	-
				2. osada	PŚR / NOW	
21.	Osiek	11	44-51/11	osada	PŚR / NOW	-
22.	Rokicie	18	44-51/12	1. ślad osadnictwa	WŚR	-
				2. osada	ŚR (XIV-XV w.)	
23.	Rokicie	19	44-51/13	cmentarzysko	OWR	przeworska
24.	Rokicie	3	44-51/14	ślad osadnictwa	WEB	trzcieniecka
25.	Rokicie	4	44-51/15	ślad osadnictwa	EB	-
26.	Rokicie	5	44-51/16	osada	PŚR / NOW	-
27.	Rokicie	6	44-51/17	osada	PŚR / NOW	-
28.	Rokicie	7	44-51/18	osada	ŚR (XIV-XV w.)	-
29.	Rokicie	8	44-51/19	osada	PŚR / NOW	-
30.	Rokicie	9	44-51/20	osada ?	PŚR / NOW	-
31.	Rokicie	10	44-51/21	1. ślad osadnictwa	SR (XII-XIV w.)	-
				2. osada	PŚR / NOW	
32.	Rokicie	11	44-51/22	osada	PŚR / NOW	-
33.	Rokicie	12	44-51/23	1. ślad osadnictwa	SR (XII-XIII w.)	-
				2. osada	NOW	
34.	Rokicie	13	44-51/24	osada	H - C/D	łużycka
35.	Rokicie	14	44-51/25	osada	OWR	przeworska
36.	Rokicie	15	44-51/26	1. ślad osadnictwa	STAR	-
				2. osada	NOW	
37.	Rokicie	16	44-51/27	osada	PŚR / NOW	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
38.	Rokicie	17	44-51/28	osada	PŚR / NOW	-
39.	Ligowo / Osiek	1	44-52/1	1. ślad osadnictwa	-	przeworska
				2. ślad osadnictwa	WŚR (III okr.)	-
40.	Ligowo	2	44-52/18	osada	NOW	-
41.	Ligowo	3	44-52/19	1. osada	-	łużycka
				2. osada	WŚR (III okr.)	-
				3. osada	PŚR/NOW (XV-XVI w.)	-
42.	Ligowo	4	44-52/20	1. ślad osadnictwa	STAR	-
				2. osada	WEŻ - H	łużycka
				3. osada	NOW	-
43.	Rokicie	1	44-52/21	osada	EB	łużycka
44.	Ligowo	5	44-52/22	1. osada	WŚR (III okr.)	-
				2. osada	NOW	
45.	Ligowo	6	44-52/23	ślad osadnictwa	SR	-
46.	Ligowo	7	44-52/24	1. osada	WŚR (II-III okr.)	-
				2. osada	XIV-XVI w.	
47.	Ligowo	8	44-52/25	osada	WŚR (III okr.)	-
48.	Ligówko	1	44-52/26	1. osada	WŚR (III okr.)	-
				2. osada	XIII w.	
				3. osada	NOW	
49.	Ligówko	2	44-52/27	1. ślad osadnictwa	WŚR (III okr.)	-
				2. osada	XIII-XIV w.	
				3. osada	NOW	
50.	Ligówko	3	44-52/28	1. ślad osadnictwa	STAR	-
				2. ślad osadnictwa	XIV-XV w.	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
51.	Ligówko	4	44-52/42	osada	NOW	-
52.	Ligówko	5	44-52/44	osada	EB	łużycka
53.	Ligówko	6	44-52/45	osada	EB	łużycka
54.	Ligowo	9	44-52/40	osada	WŚR (III okr.)	-
55.	Ligowo	10	44-52/41	osada	WŚR (III okr.)	-
56.	Kokoszczyń	6	44-52/43	osada	NOW	
57.	Kokoszczyń	1	44-52/29	1. ślad osadnictwa	STAR	-
				2. osada	WŚR (III okr.)	
58.	Kokoszczyń	2	44-52/30	osada	XIV-XV w.	-
59.	Kokoszczyń	3	44-52/31	1. osada	WŚR (III okr.)	-
				2. osada	XIV-XV w.	-
				3. osada	PŚR / NOW	-
60.	Kokoszczyń	4	44-52/32	osada	L	-
61.	Kokoszczyń	5	44-52/33	1. osada	WEŻ - H / L	pomorska
				2. osada	WŚR (III okr.)	-
				3. osada	PŚR	-
62.	Śniechy	1	44-52/34	1. osada	STAR	-
				2. osada	EB / WEŻ-H	łużycka
				3. osada	ŚR	-
63.	Śniechy	2	44-52/35	osada	EB	łużycka
64.	Kapuśniki	1	44-52/36	1. osada	WŚR (III okr.)	-
				2. osada	ŚR	-
65.	Kapuśniki	2	44-52/37	osada	WŚR (III okr.)	-
66.	Kapuśniki	3	44-52/38	osada	WŚR (III okr.)	-
67.	Śniechy	3	44-52/39	1. ślad osadnictwa	EK ?	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
				2. osada	WŚR (III okr.)	-
68.	Dobaczewo	6	44-52/46	1. ślad osadnictwa	EK - N	pucharów lejkowatych
				2. osada	EB / WEŻ - H	łużycka
				3. osada	NOW	-
69.	Dobaczewo	7	44-52/47	osada	NOW	-
70.	Dobaczewo	8	44-52/48	osada	NOW	-
71.	Grabowiec	1	44-52/50	ślad osadnictwa	EK - N	amfor kulistych
72.	Dobaczewo	5	44-52/10	1. ślad osadnictwa	STAR	-
				2. osada	XIII-XIV w.	-
				3. osada	NOW	-
73.	Dobaczewo	4	44-52/9	1. osada	ŚR	-
				2. ślad osadnictwa	STAR	-
				3. osada	NOW	-
74.	Dobaczewo	3	44-52/8	1. ślad osadnictwa	OWR	przeworska
				2. osada	XVII-XVIII w.	-
75.	Dobaczewo	2	44-52/7	1. osada	WŚR (III okr.)	-
				2. osada	PŚR	-
				3. ślad osadnictwa	NOW	-
76.	Dobaczewo	1	44-52/6	1. osada	WŚR (III okr.)	-
				2. ślad osadnictwa	XIII-XIV w.	-
77.	Zglenice Budy	4	44-52/5	1. obozowisko	EK / WEB	-
				2. osada	EB / WEŻ	łużycka
78.	Zglenice Budy	3	44-52/4	osada	L	przeworska
79.	Zglenice Budy	2	44-52/3	osada	WEB	trzcieniecka
80.	Zglenice Budy	1	44-52/2	ślad osadnictwa	-	przeworska

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
81.	Zglenice Duże	1	44-53/44	osada	PŚR - XV w.	-
82.	Zglenice Budy	5	44-53/49	obozowisko	EK - N / WEB	ceramiki sznurowej
83.	Zglenice Budy	6	44-53/50	ślad osadnictwa	EK	-
84.	Zglenice Duże	2	44-53/53	ślad osadnictwa	NOW	-
85.	Sulkowo Rieczne	1	45-52/8	osada	XIII-XV w.	-
86.	Malanowo Stare	1	45-52/16	1. obozowisko	EK-SP/M	-
				2. osada	XIII-XIV w.	-
87.	Żurawin	1	45-52/19	osada	XII-XIV w.	-
88.	Żurawinek	1	45-52/20	osada	XII-XIII w.	-
89.	Żurawinek	2	45-52/21	ślad osadnictwa	XIV-XV w.	-
90.	Żurawinek	3	45-52/22	1. ślad osadnictwa	EK	-
				2. osada	XV-XVI w.	-
91.	Mochowo Parcele	1	45-52/23	osada	XV-XVII w.	-
92.	Mochowo Parcele	2	45-52/24	osada	XV-XVI w.	-
93.	Mochowo Parcele	3	45-52/25	ślad osadnictwa	EK - N ?	-
94.	Żurawinek	4	45-52/26	osada	XIV-XV w.	-
95.	Sulkowo Rieczne	2	45-52/27	osada	XV-XVI w.	-
96.	Sulkowo Rieczne	3	45-52/28	1. osada	EK - N	pucharów lejkowatych
				2. osada	OWR	przeworska
				3. osada	XI-XIII w.	-
97.	Sulkowo Rieczne	4	45-52/29	osada	XII-XIII / XIV w.	-
98.	Sulkowo Rieczne	5	45-52/30	osada	XIV-XV w.	-
99.	Sulkowo Rieczne	6	45-52/31	osada	XV-XVI w.	-
100.	Sulkowo Bariany	1	45-52/32	1. osada	H / L	łużycka
				2. osada	XIII-XIV w.	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
101.	Sulkowo Bariany	2	45-52/33	osada	XIII-XIV w.	-
102.	Sulkowo Bariany	3	45-52/34	1. ślad osadnictwa	L	-
				2. osada	XIII-XIV w.	
103.	Sulkowo Bariany	4	45-52/35	osada	XIII-XIV w.	-
104.	Sulkowo Bariany	5	45-52/36	osada	XIV-XV w.	-
105.	Sulkowo Bariany	6	45-52/37	osada	XIII-XIV w.	-
106.	Sulkowo Bariany	7	45-52/38	ślad osadnictwa	L / OWR	przeworska
107.	Mochowo	1	45-52/39	osada	XV-XVI w.	-
108.	Mochowo Parcele	4	45-52/40	1. ślad osadnictwa	WEB	trzcieniecka
				2. osada	XIV-XV w.	-
109.	Mochowo Parcele	5	45-52/41	osada	XV-XVI w.	-
110.	Dobrzeńce Małe	6	45-52/42	1. osada	XII-XIII w.	-
				2. osada	XV-XVI w.	-
111.	Dobrzeńce Małe	7	45-52/43	osada	XV-XVI w.	-
112.	Dobrzeńce Małe	8	45-52/44	1. ślad osadnictwa	XII-XIII w.	-
				2. osada	XV-XVI w.	-
113.	Mochowo Nowe	1	45-52/45	osada	XII-XIII w.	-
114.	Mochowo	2	45-52/46	1. osada	XII-XIII w.	-
				2. osada	XIV-XV w.	-
115.	Mochowo Nowe	2	45-52/47	1. osada	XII -XIII w.	-
				2. osada	XV-XVI w.	-
116.	Mochowo Nowe	3	45-52/48	osada	XV-XVI / XVII w.	-
117.	Mochowo	3	45-52/49	osada	XIV-XV w.	-
118.	Żurawinek	5	45-52/50	osada	XI-XII / XIII w.	-
119.	Żurawin	2	45-52/51	osada	XI-XII w.	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
120.	Żurawin	3	45-52/52	ślad osadnictwa	OWR	przeworska
121.	Żurawin	4	45-52/53	osada	XV-XVI w.	-
122.	Mochowo	4	45-52/54	osada	XII-XIII w.	-
123.	Malanówko	1	45-52/55	1. osada	XII-XIII w.	-
				2. osada	XIV-XV w.	-
124.	Malanowo Stare	2	45-52/56	osada	XV-XVI / XVII w.	-
125.	Malanowo Stare	3	45-52/57	1. osada	XI-XII w.	-
				2. osada	XIV-XV w.	-
126.	Malanowo Stare	4	45-52/58	1. osada	EB / H	łużycka
				2. ślad osadnictwa	WŚR	-
127.	Ząszyn	1	45-53/1	ślad osadnictwa	XV-XVI w.	-
128.	Ząszyn	2	45-53/2	1. ślad osadnictwa	OWR	przeworska
				2. osada	XII-XIII w.	-
				3. ślad osadnictwa	XV-XVI w.	-
129.	Żabiki	2	45-53/4	1. ślad osadnictwa	EK - N / WEB	-
				2. osada	XV-XVI w.	
130.	Żółtowo	1	45-53/5	ślad osadnictwa	XV-XVI w.	-
131.	Żuki	1	45-53/6	1. ślad osadnictwa	XII-XIII w.	-
				2. ślad osadnictwa	XIV-XV w.	-
				3. ślad osadnictwa	XVI-XVII w.	-
132.	Żuki	2	45-53/7	osada	XIV-XV w.	-
133.	Zglenice Małe	1	45-53/8	osada	XIV-XV w.	-
134.	Zglenice Małe	2	45-53/9	osada	XIV-XV w.	-
135.	Zglenice Duże	3	45-53/10	osada	XV-XVI w.	-
136.	Zglenice Duże	4	45-53/11	osada	XIV-XV w.	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
137.	Zglenice Małe	3	45-53/12	osada	XV-XVI w.	-
138.	Żuki	3	45-53/13	ślad osadnictwa	XIV-XV w.	-
139.	Żółtowo	2	45-53/14	ślad osadnictwa	XV-XVI w.	-
140.	Myszki	1	45-53/15	ślad osadnictwa	EK - N / WEB	-
141.	Myszki	2	45-53/16	osada	XIV-XV w.	-
142.	Romatowo	5	45-53/17	1. ślad osadnictwa	EK - N	-
				2. ślad osadnictwa	XIV w.	
143.	Żuki	4	45-53/18	osada	XIV-XV w.	-
144.	Romatowo	6	45-53/19	ślad osadnictwa	XIV-XV w.	-
145.	Romatowo	7	45-53/26	1. ślad osadnictwa	EK - N / WEB	-
				2. cmentarzysko	H / L	grobow kloszowych
				3. osada	OWR	przeworska
				4. ślad osadnictwa	XVI-XVII w.	-
146.	Żabiki	1	45-53/41	ślad osadnictwa	PŚR/NOW	-
147.	Romatowo	3	45-53/47	1. osada	EB / WEŻ	łużycka
				2. osada	XII-XIII w.	
148.	Romatowo	4	45-53/48	cmentarzysko	H / L	grobow kloszowych
149.	Bożewo Nowe	1	46-52/1	osada	XV-XVI w.	-
150.	Dobrzyń Mały	1	46-52/2	osada	XV-XVI w.	-
151.	Dobrzyń Mały	2	46-52/3	1. obozowisko	EK	-
				2. osada	XIV-XV w.	
152.	Dobrzyń Mały	3	46-52/4	osada	XII / XIII-XIV / XV w.	-
153.	Dobrzyń Mały	4	46-52/5	osada	XII-XIII w.	-
154.	Bożewo	1	46-52/6	osada	OWR / WŚR	późna przeworska
155.	Bożewo Nowe	2	46-52/7	osada	XV-XVI w.	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
156.	Bożewo Nowe	3	46-52/8	osada	XV-XVI w.	-
157.	Bożewo Nowe	4	46-52/9	1. obozowisko	EK - M / N	-
				2. osada	XV-XVI w.	
158.	Bożewo Nowe	5	46-52/10	osada	XV-XVI w.	-
159.	Bożewo	2	46-52/11	osada	XII-XIII w.	-
160.	Bożewo	3	46-52/12	osada	XII-XIII w.	-
161.	Bożewo	4	46-52/13	osada	XII-XIII w.	-
162.	Dobrzeńce Małe	5	46-52/14	1. osada	OWR	przeworska
				2. osada	XIII-XV w.	-
				3. ślad osadnictwa	NOW	-
163.	Cieślin	3	46-52/15	osada	OWR	przeworska
164.	Cieślin	4	46-52/16	osada	XV-XVII w.	-
165.	Obręb	1	46-52/17	osada	XV-XVI w.	-
166.	Obręb	2	46-52/18	1. osada	OWR	przeworska
				2. osada	XIV-XV w.	-
167.	Obręb	3	46-52/19	osada	XII-XIII w.	-
168.	Obręb	4	46-52/20	osada	L	przeworska
169.	Łukoszyno Biki	1	46-52/21	obozowisko	EK / WEB	-
170.	Grodnia	3	46-52/22	osada	XV-XVI w.	-
171.	Grodnia	4	46-52/23	osada	EK - N	pucharów lejkowatych
172.	Grodnia	5	46-52/24	osada	XIII-XV w. / NOW	-
173.	Grodnia	6	46-52/25	1. obozowisko	EB - III okr.	trzcinińska / łużycka
				2. osada	XI-XIII w.	-
174.	Grodnia	2	46-52/26	1. obozowisko	EK	-
				2. osada	H / L	łużycka

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
				3. osada	XI-XII / XIII w.	-
175.	Grodnia	1	46-52/27	grodzisko	XN-XNI w.	-
176.	Grodnia	7	46-52/28	osada ?	OWR	przeworska
177.	Grodnia	8	46-52/29	1. osada	EK - N	pucharów lejkwatych
				2. osada	WEB	-
				3. osada	WSR	-
178.	Bożewo Nowe	6	46-52/30	osada	XV-XVI w.	-
179.	Cieślin	5	46-52/31	1. ślad osadnictwa	EK	-
				2. osada	XV-XVI w.	-
180.	Cieślin	6	46-52/32	osada	XVI-XVII w.	-
181.	Cieślin	7	46-52/33	osada	XV-XVI w.	-
182.	Cieślin	8	46-52/34	osada	XVI-XVII w.	-
183.	Obręb	5	46-52/35	osada	XIII-XIV w.	-
184.	Obręb	6	46-52/36	osada	XV-XVI w.	-
185.	Obręb	7	46-52/37	osada	XV-XVI w.	-
186.	Obręb	8	46-52/38	osada	EB - V okr. / WEŻ	łużycka
187.	Cieślin	9	46-52/56	1. obozowisko	EK - N / WEB	-
				2. osada	OWR	przeworska
188.	Cieślin	10	46-52/57	osada	EB - III okr.	trzcinińska / łużycka
189.	Cieślin	1	46-52/60	osada	XI w.	-
190.	Cieślin	2	46-52/61	cmentarzysko	WŚR	-
191.	Bożewo	5	46-52/61	cmentarzysko	H - L / OWR ?	grobow kloszowych / przeworska
192.	Załszyn	3	46-53/21	osada	XIV w.	-
193.	Załszyn	4	46-53/23	osada	XIV-XV w.	-
194.	Bendorzyn	1	46-53/38	osada	XIV-XV w.	-

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MOCHOWO NA LATA 2021-2024

Lp.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr ob. AZP/ nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
195.	Bożewo Nowe	7	46-53/39	ślad osadnictwa	XV-XVI w.	-
196.	Bendorzyn	2	46-53/40	ślad osadnictwa	XV-XVI w.	-
197.	Lisice Nowe	1	46-53/41	ślad osadnictwa	XV-XVI w.	-
198.	Dobrzeńce Duże	1	46-53/42	ślad osadnictwa	XVI-XVII w.	-
199.	Ząlszyn	5	46-53/43	ślad osadnictwa	XVI-XVII w.	-
200.	Lisice Nowe	2	46-53/44	ślad osadnictwa	EK	-
201.	Łukoszyn	1	47-53/8	1. ślad osadnictwa	STAR	-
				2. osada	XII – XIII w.	

Źródło: Wykaz stanowisk archeologicznych Gminy Mochowo

Spis tabel, rysunków i załączników

Tabela 1. Cele strategiczne Programu opieki nad zabytkami w Województwie Mazowieckim 2018 - 2021.....	17
Tabela 2. Stan zachowania i zagospodarowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków	51
Tabela 3. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Mochowo	60
Tabela 4. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Mochowo – priorytet I.....	62
Tabela 5. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Mochowo – priorytet II.....	62
Tabela 6. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez Gminę Mochowo – priorytet III.....	63
Tabela 7. Kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu	65
 Rysunek 1. Struktura celów rozwojowych województwa mazowieckiego	14
Rysunek 2. Położenie gminy Mochowo na tle województwa mazowieckiego i powiatu sierpeckiego ..	24
Rysunek 3. Herb gminy Mochowo	34
Rysunek 4. Formy ochrony przyrody na terenie gminy Mochowo.....	36
Rysunek 5. Zespół Tańca Ludowego „Mochowo”	40
Rysunek 6. Mistrz wikliniarstwa z okolic Mochowa przy pracy – Wojciech Solka.....	41
Rysunek 7. Korowód dożynkowy podczas „Dni Mochowa”	42
Rysunek 8. Kościół par. pw. św. Jakuba i Andrzeja w Bożewie	53
Rysunek 9. Park dworski w Cieślinie wraz z dworem z XIX w.	54
Rysunek 10. Zespół krochmalni w Cieślinie	55
Rysunek 11. Kościół par. pw. św. Mateusza w Ligowie	56
Rysunek 12. Kościół par. pw. św. Marcina w Mochowie	57
Rysunek 13. Dwór w zespole dworskim w Obrębie.....	58
Rysunek 14. Kościół par. pw. Przemienienia Pańskiego w Żurawinie	59
 Załącznik 1. Wykaz zabytków z terenu gminy Mochowo wpisanych do rejestru zabytków	69
Załącznik 2. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze gminy Mochowo	70